

Synd, skuld och skam

En kvalitativ studie om ungdomars ”teologiserande”

Cecilia Alameri

Pro gradu-avhandling i praktisk teologi
Handledare: Patrik Hagman och Marie Rosenius
Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi
Åbo Akademi
2022

ÅBO AKADEMI
FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI
Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Praktisk teologi	
Författare: Cecilia Alameri	
Arbetets titel: Synd, skuld och skam: en kvalitativ studie om ungdomars "teologiserande"	
Handledare: Patrik Hagman	Handledare: Marie Rosenius
<p>Abstrakt:</p> <p>I denna avhandling undersöker jag hur ungdomar i Evangeliska-lutherska kyrkan i Finland tolkar och reflekterar kring termerna synd, skuld och skam, alltså hur de ”teologiserar” och vilken betydelse orden har i deras liv. Syftet med avhandlingen är att bidra till kunskap och reflektion i kyrka och samhälle som i förlängningen kan främja ungdomars livskvalitet och psykiska hälsa. För att tolka ungdomarnas resonemang har jag tagit avstamp i två teorier, ordinär teologi (<i>ordinary theology</i>) och levd religion.</p> <p>Ordinär teologi handlar om att personer utan teologisk utbildning reflekterar kring tro och Gud och på det sättet skapar sin egen teologi. Det handlar om att bilda sig en uppfattning om kristna principer och sedan tillämpa dem i vardagen. Levd religion handlar om hur religion tar sig uttryck i vardagen. Genom levd religion kan forskare förstå hur kultur och tid inverkar på individens uppfattning och tolkning av sin religion. I studien reflekterar jag även över hur ungdomarna anser att kyrkan lyfter fram synd, skuld och skam. Samtidigt söker jag svar på frågan hur kyrkan kan bidra till att ungdomar befrias från obefogade känslor av synd, skuld och skam.</p> <p>Materialet i studien utgörs främst av ungdomarnas diskussioner i fokusgrupper. Litteratur om synd, skuld och skam har använts för att ge bakgrund till temat och möjliggöra analys och diskussion.</p> <p>Undersökningens viktigaste resultat är att ungdomarna inte upplever synd och skuld som någonting betungande. Däremot har skam en stor roll i ungdomarnas vardag, deras tolkning av rätt och fel och deras sätt att se på sig själva. Tidigare har det i samhället funnits en tanke om att den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland undervisar mycket om synd och att det får människorna att må dåligt. Ungdomarna som deltog i denna studie är starkt av den åsikten att kyrkan tonat ner synden och framhäver förlåtelsen. Kyrkan har alltså en möjlighet att befria ungdomar från obefogade känslor av synd skuld och skam och i ungdomsarbetet hjälpa dem att hitta verktyg för att hantera dessa känslor.</p> <p>Nyckelord: Synd, skuld, skam, levd religion.</p>	
Datum: 29.5.2022	Sidoantal: 61

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.2 AVGRÄNSNINGAR OCH BEGREPP	4
1.3 ANGRÄNSANDE FORSKNING	6
1.4 MATERIAL	8
1.5 METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	9
1.6 DISPOSITION	11
2. TEORETISK BAKGRUND.....	13
2.1 ORDINÄR TEOLOGI	13
2.2 LEVD RELIGION	14
2.3 UNGDOMARS RELIGIÖSA OCH SOCIALA UTVECKLING	15
2.4 UNGDOMARS UTVECKLING I GRUPP OCH INDIVIDUELLT	17
3. UNGDOMARNAS TOLKNING AV ORDEN SYND, SKULD OCH SKAM.....	21
3.1 SYND.....	22
3.2 SKULD	24
3.3 SKAM	26
4. SYND, SKULD OCH SKAM I PRAKTIKEN	30
4.1 SOCIALA MEDIER.....	31
4.2 ATT VARA SPECIELL OCH PSYKISK OHÄLSA	33
5. SYND, SKULD OCH SKAM I KYRKANS UNDERVISNING.....	36
5.1 KORSET OCH GUD	39
6. KYRKANS MÖJLIGHETER ATT BEFRIA	43
7. SAMMANFATTANDE SLUTSATSER.....	48
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	56
BILAGOR.....	60

1. INLEDNING

Finland, som så många andra länder, går mot ett alltmer globalt och postkristet samhälle.¹ Detta bidrar till att ord som använts och används i en miljö starkt präglad av kristendomen idag inte nödvändigtvis har samma betydelse som tidigare. Denna typ av förändringar i samhället får bland annat inverkan på sätten att förstå och tillämpa de tre ”s-orden” som använts mycket i kyrkliga sammanhang, nämligen synd, skuld och skam.

I denna avhandling undersöker jag hur kyrkligt aktiva ungdomar i Borgå stift ”teologiserar” synd, skuld och skam. Avhandlingen relaterar till och bygger vidare på en undersökning som pågått i Norge under åren 2019–2021.² Teologerna Tone Stangeland Kaufman och Kristin Graff-Kallevåg har i sin undersökning beforskat hur ungdomar i Norge ”gör teologi” av synd och skam. De reflekterar även över hur samtalsgrupper kan fungera som metod för hur barn och ungdomar själva kan skapa den trosundervisning som sker i kyrkan. I min avhandling som kompletterar den norska studien ligger fokus på det kristna begreppet synd och dess relation till skam. Utöver denna avhandling har jag också skrivit en artikel.³ Min avhandling behandlar även hur ungdomar relaterar dessa ord till skuld. Synd spelar en central roll i den kristna teologin. Synd kan samtidigt vara någonting som känns avlägset för ungdomar. Skam, som är ett nära relaterat begrepp till synd, används däremot idag aktivt bland ungdomar. I media talas det bland annat mycket om flygskam och köttskam och det är inte ovanligt med ungdomsserier och böcker där ordet skam förekommer i titeln. Jag väljer även att lyfta fram ordet skuld därför att det ofta används i stället för skam. Anledningen till att det ofta talas om skuld i litteratur kan vara att känslan av skam ofta hör ihop med skuld.⁴

¹ Jyri Komulainen, ”Kirkon paikka julkisessa tilassa” i *Kiistelty usko* (Kyrkans forskningscentral, 2014) 12.

² Kristin Graff-Kallevåg & Tone Stangeland Kaufman, ”Synd og skam i autentisitetens tidsalder: en analyse av ungdommers teologisering” i *Kirke og kultur*, 126:3 (2021): 262-278.

³ Cecilia Alameri, ”Tonåringar undrar över synd, skuld och skam” *Nyckeln*, nr. 4 (2021): 40-41.

⁴ Stephan Pattison, *Shame: Theory, Therapy, Theology* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 43.

I Finland har ungdomars psykiska hälsa försämrats under de senaste åren. Enligt den senaste enkäten för hälsa i skolan som gjorts av Institutet för hälsa och välfärd år 2021 har hela 32,9 procent av eleverna i årskurserna 8–9 känt nedstämdhet, hopplöshet eller depression i minst två veckors tid.⁵ Motsvarande siffror för gymnasieelever är 24,6 procent och för studerande vid yrkesskolor 20,5 procent. Det kan finnas flera orsaker till att dessa siffror ökar och att så många ungdomar mår psykiskt dåligt. Jag ser ett behov av att undersöka om och i så fall hur synd, skuld och skam påverkar ungdomarnas upplevelser av nedstämdhet, hopplöshet och depression.

I denna avhandling ligger fokus på ungdomar som är aktiva inom kyrkan. Det ligger i mitt intresse att undersöka om det finns ett samband mellan hur ungdomar uppfattar kyrkans lära om synd och hur det påverkar deras psykiska hälsa. Kan kyrkans tolkningstraditioner om synd, skuld och skam vara en bidragande faktor till ungdomars psykiska ohälsa, eller är det så att kyrkan med sitt ungdomsarbete kan fungera som en oas för att främja ungdomarnas välbefinnande?

Ungdomskulturer kan se mycket olika ut. Redan inom en församling kan kulturen mellan ungdomarna skilja sig till exempel beroende på vilken stadsdel eller skola de kommer ifrån. I denna avhandling och i tidigare forskning och litteratur som behandlar ungdomar talas det ofta om ungdomar som ett kollektiv. Det är ändå viktigt att förstå att ungdomar inte kan ses som ett kollektiv på samma sätt som tidigare. I det postmoderna samhälle som Finland är idag bör ”ungdomar” ses som en grupp som består av flera olika strukturer och gemenskaper.⁶ Det går inte att se ungdomar som en homogen grupp eftersom de kommer från olika bakgrund och förhållanden och inte nödvändigtvis kan identifiera sig med varandra.

⁵ ”Enkäten Hälsa i skolan 2019 och 2021” Institutet för hälsa och välfärd https://sampo.thl.fi/pivot/prod/sv/ktk/ktk1/summary_perustulokset2 (läst 6.4.2022).

⁶ Elina Noppari & Niina Uusitalo, ”Kavereita verkossa ja sen ulkopuolella: Näkökulmia nuorten verkkoyhteisöisyyteen” i *Yksilöllinen yhteisöllisyys; avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*, red. Seppo Kangaspunta (Tammerfors: Tampereen Yliopistopaino Oy, 2011), 141.

1.1 Syfte och frågeställningar

Studiens arbetssyfte är att ta reda på hur ungdomar ”gör teologi” av orden synd, skuld och skam. Ofta förstås teologi som någonting som enbart utbildade teologer gör praktik av, men i denna avhandling undersöker jag hur ungdomar med hjälp av levd religion själva skapar teologi. Meningen är att få en bild av hur aktiva ungdomar i Borgå stift förstår ordens innebörd och hur de använder dem i vardagen.

Denna studie försöker även uppmärksamma hur orden används inom församlingars ungdomsarbete i Evangelisk-lutherska kyrkan. Kan församlingarnas ungdomsarbete fungera som en frigörande kraft som minskar obefogade känslor av synd, skuld och skam? Samtidigt försöker jag få en bild av hur synen, på synd, skuld och skam inverkar på ungdomarnas erfarenheter av för tiden speciella samhällsfenomen.

Det övergripande syftet är att genom min studie bidra till kunskap och reflektion i kyrkan och samhället som i förlängningen kan främja ungdomars livskvalitet och psykiska hälsa.

Studien behandlar fyra specifika forskningsfrågor som alla tangerar synd, skuld och skam.

- 1. Hur tolkar församlingsaktiva ungdomar i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland begreppen synd, skuld och skam?*
- 2. Hur påverkar synd, skuld och skam ungdomarnas syn på olika samhällsfenomen?*
- 3. Hur anser ungdomarna att deras församlingar behandlar orden synd, skuld och skam i sin undervisning?*
- 4. Hur kan kyrkan bidra till att ungdomar befrias från obefogade känslor av synd, skuld och skam?*

1.2 Avgränsningar och begrepp

Denna avhandling har sin teoretiska bakgrund i ordinär teologi (*ordinary theology*) och levd religion. Ordinär teologi kan definieras som teologi bland medlemmar i kyrkan som inte har teologisk utbildning medan levd religion är hur ens tro tar sig uttryck i vardagen. En mer utförlig framställning av begreppen återfinns i kapitel 2, *Teoretisk bakgrund*.

Med begreppet ”teologisera” som jag använder mig av i denna avhandling avser jag hur icke teologiskt utbildade personer uppfattar och använder sig av kristna begrepp. När jag i avhandlingen talar om ungdomar, begränsar jag mig till ungdomar aktiva i den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Med aktiva ungdomar avses konfirmerade medlemmar i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland som regelbundet deltar i sin hemförsamlings verksamhet för ungdomar och i gudstjänstlivet.

Synd och skuld är vanliga begrepp inom tolkningstraditionen i den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Synd och skuld är begrepp som ofta beskrivs ur ett teologiskt perspektiv och de är därför starkt rotade i teologiska traditioner. I kyrkliga sammanhang dyker orden ofta obemärkt upp. Under gudstjänster bekänner gudstjänstdeltagaren sina synder och ber om syndernas förlåtelse. Begreppet synd har ju haft en central roll genom hela den kristna kyrkans historia, inte minst i västkyrkan har ordet synd fått en central betydelse då Martin Luther i *Stora katekesen* beskriver arvsynd och hur man endast genom Guds nåd kan bli befriad från synd. I bönen Vår Fader ber församlingsmedlemmen ”förlåt oss våra skulder liksom vi har förlåtit de som står i skuld till oss”. Skam är däremot ett ord som inte framkommer lika tydligt i gudstjänstsammanhang, men som ändå står i relation till synd och skuld.

Ordet skam har varken varit framträdande inom teologin eller psykologin innan 1970-talet, även om det är ett gammalt ord.⁷ Tidigare kopplades skam ihop med samvete och användes som en metod för att uppfostra barn. Idag tenderar skam vara ett allmänt använt ord då människor beskriver en känsla som uppstår av att göra fel. Inom kyrkan

⁷ Paavo Kettunen, ”Häpeän teologia osana sielunhoidon teologista paradigmaa”, i *Sielunhoidon teologia*, red. Isto Peltomäki, Suvi-Maria Saarelainen & Joonas Salminen (Helsingfors: Kirjapaja, 2021), 96-97.

tillämpas ordet även aktivt då en person försöker hjälpa en annan människa, bland annat inom själavård.⁸

Den Evangelisk-lutherska kyrkan är medveten om svårigheten med att definiera begreppet synd. Inom olika teologiska tolkningstraditioner framställs synd på olika sätt. I kyrkliga sammanhang har predikningar hållits som ofta och ensidigt lyfter fram synd. Den lutherska teologin har ofta lyft fram synsättet att människan är syndig redan då hon föds och detta följer henne hela livet.⁹ Eftersom människan strävar efter perfektion kan den lutherska teologin om synd få människan att känna sig som en dålig person. Om synd uppfattas som en moralisk handling handlar synd om människans vilja, att människan väljer att handla utgående från något annat än Gud.¹⁰ Detta resulterar i att gudstjänstdeltagaren fokuserar på sina handlingar och inte på den kristna läran om synd och nåd. Ur luthersk teologi är det problematiskt om människan endast ser på sina handlingar och försöker uppnå perfektion eftersom människan enligt luthersk arvsyndslära alltid lever med synd.¹¹

I avhandlingen slår jag inte fast några entydiga definitioner av synd, skuld och skam. Jag vill istället veta hur ungdomarna använder begreppen. Hur relaterar de ungdomar jag intervjuat till dessa begrepp i sin vardag, sina upplevelser och sin omgivning. Är synd ett ord som har en mening och betydelse för ungdomar idag, eller finns det brist i förståelsen för vad det innebär? En annan intressant infallsvinkel är huruvida begreppen synd, skuld och skam kan hjälpa ungdomar att tolka sina upplevelser. Trots ordens långa traditioner inom kyrkan behöver de inte vara meningsfulla idag. Då samhället går mot en alltmer post-kristen tid talas det mindre om syndens teologiska innebörd och i stället har synd fått en vardaglig innebörd.¹² Detta framträder till exempel i samhällsdebatten om samkönat äktenskap och sexualitet där allt färre talar om synd. Samtidigt var coronasynd ett modeord år 2021, ordet antydde att man

⁸ Kettunen, ”Sielunhoidon teologia”, 104-105.

⁹ Eva-Lotta Grantén, ”Med synd född eller helt perfekt?”, i *Luther som utmaning: om frihet och ansvar*, red. Elisabeth Gerle (Stockholm: Verbum 2008), 142.

¹⁰ Jan-Olav Henriksen, *Imago Dei: Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet* (Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003), 162-163.

¹¹ Grantén, 142.

¹² ”Puhe synnistä on ajankohtaista” Piispa Seppo Häkkinen, <https://www.mikkelinpiispa.fi/kirjoitukset/puhe-synnista-on-ajankohtaista/> (läst: 7.5.2022).

medvetet bröt mot de restriktioner som fanns i samhället.¹³ I och med detta är det av intresse att se om begreppet synd har potential att påverka ungdomars tankar idag. Kan den kristna teologin bakom synd fortfarande vara av betydelse i ett sekulariserat samhälle bland de unga, eller är det så att begreppet blivit främmande för ungdomar?

1.3 Angränsande forskning

Denna studie har sin grund i en norsk studie gjord av Tone Stangeland Kaufman och Kristin Graff-Kallevåg vars syfte är att ta reda på hur ungdomarna ”teologiserar” synd, skuld och skam i den norska kyrkan (Den norske kirke). De har publicerat en artikel angående sina resultat i tidningen *Kirke og Kultur* 2021 med namnet ”Synd og skam i autentisitetens tidsalder; en analyse av ungdommers teologisering”.

För övrigt har det inte forskats om hur ungdomar ”skapar teologi” i så stor utsträckning. Däremot har det forskats mycket om människans upplevelse av synd, skuld och skam. Då skam och skuld har lyfts fram inom teologin har de ofta behandlats som psykologiska företeelser och inte som teologiska.¹⁴ Men under 2000-talet har intresset för skam ökat inom teologin och då bland annat behandlats utifrån frågor om sexualitet. Paavo Kettunen, som inom universitetsvärlden även kallas ”skamprofessorn”, har bland annat analyserat finländares känsla av skam genom 450 brev. Mycket av finsk forskning om skam tar avstamp i Kettunens verk *Suomalainen rippi* från 1998 och *Käytetty ja vaiettu; suomalainen hengellinen häpeä* från 2011.

En annan forskare som behandlar ämnet skam i Finland är Ben Malinen som doktorerat i teologi år 2010 med forskningen *The Nature, Origins, and Consequences of Finnish Shame-Proneness: A Grounded Theory Study*. I forskningen redogör han för skammens natur och förklarar skillnaden mellan skuld och skam.

¹³ ”Puhe synnistä on ajankohtaista” Piispa Seppo Häkkinen, <https://www.mikkelinpiispa.fi/kirjoitukset/puhe-synnista-on-ajankohtaista/> (läst: 7.5.2022).

¹⁴ Kettunen, Paavo, *Käytetty ja vaiettu: Suomalainen hengellinen häpeä* (Helsingfors: Kotimaa/Kirjapaja, 2011), 156-157, Pattison, 226-227.

Den norska teologen Jan-Olav Henriksen utgår även han från människans upplevelser och behandlar synd och människans förståelse för synd i sina verk *Imago Dei; Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet* från 2003 och *Life, Love & Hope; God and human Experience* från 2014.

Det vanligaste sättet att närma sig begreppet synd verkar vara att jämföra det med bibliska texter eller utgå ifrån en person som haft stort inflytande på den lutherska teologin. Inom religionsfilosofi har Jorma Laitinen skrivit boken *Syntiinlankeemus, häpeä ja syllisyys* (2002) där han forskat om synd, skuld och skam utgående från syndafallet i bibeln. Jarzinho Lopes Pereira disputerade år 2012 med avhandlingen *Augustine of Hippo and Martin Luther on Original Sin and Justification of the Sinner* där han analyserar Augustinus och Luthers tankar kring synd.

Synd och skam har även behandlats i litteratur utgående från olika samhällsfenomen som berör speciellt sex och sexualitet. Minna Ahola, Marjo-Riitta Antikainen, Päivi Salmesvuori har år 2006 givit ut boken *Taivaalista seksiä: Kristinusko ja seksuaalisuus* som behandlar synd och sex. Teemu Ratinen gav år 2015 ut boken *Synnistä Jumalan lahjaksi: muuttuva seksuaalisuus ja usko* som berör frågor rörande kyrkans syn på människan.

Skuld och skam intresserar inte endast teologer utan även kulturforskare och forskare inom forskningsfältet i socialpsykologi. Mia Silfver-Kuhalampi har år 2008 publicerat *The sources of moral motivation – studies on empathy, guilt, shame and values* där hon undersökte universitetsstuderandes skuld och skamkänslor och deras inverkan på moraliska handlingar. Religionssociologen Magdalena Nordin har år 2012 gett ut artikeln *”Leder ungdomars religiösa engagemang till ökad delaktighet och hälsa?”* som är lite inne på samma spår som min sista forskningsfråga. Nordin behandlar i sin artikel hur deltagande i kyrkans ungdomsgrupper är kopplad till upplevd hälsa och livskvalitet.

Eftersom min avhandling fokuserar på ungdomars tolkning är material om ungdomskulturer och övrig forskning kring ungdomar av intresse. Thomas Johansson, Simon Lindgren och Anette Hellman har 2013 givit ut boken *Nya uppväxtvillkor – Samhälle och individ i förändring*. Boken tar upp den ökade psykiska ohälsan,

identitet, genusfrågor samt medieanvändningen. Ann Erling & Philip Hwang har 2001 givit ut boken *Ungdomspsykologi; Utveckling och livsvillkor*. Boken tar bland annat upp ungdomarnas psykologiska mognad under ungdomsåren som är relevant vid analysen av materialet i denna avhandling.

Institutet för hälsa och välfärd genomför vartannat år enkäten ”Hälsa i skolan” som används för att kartlägga barn och ungas levnadsförhållanden, upplevda hälsa och hälsovanor.¹⁵ Denna enkät angränsar således till min avhandling genom att ungdomar i hela landet har svarat på frågor om social ångest, nedstämdhet och depression.

1.4 Material

Materialet i denna avhandling består i huvudsak av intervjumaterial som jag samlat in genom fokusgrupper hösten 2020. Ungdomar som är aktiva i en församling i Borgå stift har tillsammans diskuterat begreppen synd, skuld och skam utgående från olika frågor. En framställning över hur intervjumaterialet samlats in och analyserats hittar du i kapitel 1.5 *Metod och tillvägagångssätt*.

Litteraturen som använts till den teoretiska bakgrunden om ordinär teologi och levd religion är främst Jeff Astelys bok *Exploring ordinary theology: everyday Christian believing and the church* och Meredith B. McGuires bok *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. För att skapa mig en bredare uppfattning om ungdomarnas utvecklingsfas har jag tagit hjälp av litteratur inom socialpsykologi, utvecklingspsykologi, kyrkans styrdokument för ungdomsarbetet och en artikel ur *Encyclopedia of Religious and Spiritual Development*.

¹⁵ ”Enkäten Hälsa i skolan 2019 och 2021” Institutet för hälsa och välfärd, https://sampo.thl.fi/pivot/prod/sv/ktk/ktk1/summary_perustulokset2 (läst 6.4.2022).

1.5 Metod och tillvägagångssätt

För att få reda på hur ungdomarna förstår synd, skuld och skam valde jag att göra intervjuer med hjälp av fokusgrupper. Genom fokusgrupper insamlas kvalitativ data genom att informanter för diskussion i grupp över de frågor som diskussionsledaren tilldelar dem.¹⁶ Fokusgrupper fungerar bra då syftet är att ta reda på vilken attityd deltagarna har till det som behandlas, vilka värderingar som ligger bakom deras uttalanden samt känslor. Jag valde även metoden för att se om diskussionen med andra ungdomar väcker nya tankar och funderingar hos de unga. Diskussionsgrupper kan lyfta ett tema till en annan nivå än om ungdomen endast resonerar på egen hand.

Jag har intervjuat 18 ungdomar från fem olika församlingar i Borgå stift. Församlingarna är geografiskt utspridda i stiftet och representerar Pedersöre prosteri, Närpes prosteri, Mellersta Nylands prosteri och Helsingfors prosteri. Åldersmässigt fördelade sig informanterna ungefär mellan 15–19 år. Könsfördelningen mellan informanterna är 6 män och 12 kvinnor.

Borgå stift består av de 49 församlingarna i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland som har svenskspråkig majoritet och den riksomfattande Tyska församlingen samt Olaus Petri församlingen.¹⁷ Eftersom församlingarna är geografiskt utspridda representerar de olika traditioner inom kyrkan vilket syns i gudstjänstlivet och i övrig verksamhet.

Till en början var det meningen att intervjua ungdomar från två olika församlingar i Borgå stift med olika tolkningstraditioner och ungdomsarbete. Ungdomarna i de uttänkta församlingarna var inte särskilt villiga att ställa upp i fokusgrupper. De tyckte bland annat att de inte hade något att komma med gällande temat och att begreppen kändes svåra. Även om jag garanterade anonymitet, att endast jag skulle få veta namnen på informanterna och att endast mina handledare skulle vara medvetna om vilka församlingar jag vänt mig till kände ungdomarna att det ändå kunde vara svårt att säga sina åsikter.

¹⁶ Mirzet Tursunovic, "Fokusgruppsintervjuer i teori och praktik" *Sociologisk forskning* 39:1(2002): 63.

¹⁷ "Om Borgå stift" Borgå stift, <https://www.borgastift.fi/om-borga-stift/>, (läst 26.10.2021).

Det krävdes många försök innan ungdomarna vågade ställa upp. Därför bad jag slutligen åtta strategiskt utvalda församlingar om hjälp med att hitta informanter. Församlingarna som tillfrågades var dels utvalda på grund av deras geografiska placering och dels för att församlingarna skulle representera olika traditioner och ha ett aktivt ungdomsarbete. Jag skickade ut exempelfrågor och en affisch som kunde delas genom församlingarnas egna kanaler. Respektive församlings ungdomsarbetsledare berättade om projektet på ungdomssamlingar och delade bland annat informationen via WhatsApp och Instagram. Efter flera månaders arbete med att försöka hitta informanter gav det resultat. Till sist var ungdomarna från fem av de tillfrågade församlingarna redo att ställa upp i fokusgrupper. Jag valde att intervjua alla ungdomar som var villiga att ställa upp för att få en så bred bild som möjligt av ungdomarnas uppfattning av synd och skam samt ungdomsarbetet i stiftet.

Från början var det meningen att samlas fysiskt, men på grund av pågående coronapandemi var vi av säkerhetsskäl och på grund av utfärdade rekommendationer om att undvika fysiska kontakter tvungna att genomföra diskussionerna på distans. Som grund för diskussionerna fungerade frågor som den norska forskningsgruppen bestående av Tone Stangeland Kaufman^[1] och Kristin Graff-Kallevåg utarbetat. Frågorna finns bifogade i slutet av avhandlingen (Se bilaga 1).

Materialet insamlades genom att jag träffade representanter från de olika församlingarna i mindre grupper via nätkonferensverktyget Zoom. Varje intervju tog ca en och en halv till två timmar. Totalt genomfördes sex intervjutillfällen för uppsamling av material. Den 7 september utfördes två intervjuer så att den första blev en personlig intervju med en ungdom och den senare med två ungdomar. Den 9 september deltog 5 ungdomar vid ett intervjutillfälle. Den 10 september utfördes en intervju med två ungdomar. Den 14 september deltog 3 ungdomar vid ett intervjutillfälle. Den 5 oktober deltog 5 ungdomar vid ett intervjutillfälle. Det finns totalt nio timmar av material.

Diskussionerna spelades in i Zoom med informanternas godkännande. Innan intervjun spelades in har informanterna delgetts informationen att de kommer att vara anonyma samt att de under hela intervjun, när som helst, har rätt att avbryta intervjun utan att ange orsak. De har även informerats om att de har rätt att välja att inte besvara en fråga.

Informanterna har även delgetts informationen om lagring av intervjumaterial. Enligt Åbo Akademis riktlinjer behövdes inte vårdnadshavares godkännande för intervjun eftersom alla informanter var över 15 år.

Det insamlade materialet transkriberades i sin helhet efter intervjuerna. Efter transkriberingen började jag analysera ungdomarnas svar utifrån mina forskningsfrågor. Jag använde mig också av litteratur för att spegla deras tankar i den kristna traditionen och läran. I avhandlingen lyfter jag fram citat ur intervjun och analyserar hur det som ungdomarna lyfter fram speglas i den kristna tron.

I skrivprocessen var jag noga med att informanterna skulle förbli anonyma genom att inte specificera kön, ålder, församlingstillhörighet eller ange informanternas namn i avhandlingen. Eftersom GDPR-reglerna är mycket strikta har jag i min transkriberade text endast använt mig av en bokstav för att beteckna informanten. Jag har valt att dela in stiftet i tre delar och skiljer på informanterna endast genom att placera in dem i norra, mellersta eller södra delen av Borgå stift. Eftersom stiftet består av 49 församlingar kan denna indelning garantera anonymiteten.

Ungdomsarbetets form varierar mycket mellan de olika församlingarna i den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Därför är det intressant att se om det finns skillnader på hur ungdomarna i olika församlingar talar om synd, skuld och skam. Genom att belysa sådana möjliga skillnader kan studien ge indikationer på hur kyrkan påverkar ungdomarnas sätt att tänka och vilka verktyg ungdomarna använder för att orientera sig i livet.

1.6 Disposition

I kapitel 2 fördjupar jag mig i de teoretiska grunderna som avhandlingen bygger på. Denna avhandling faller inom ramen praktisk teologi men gränsar även till systematisk teologi. Som teoretisk grund använder jag mig av två begrepp som är vanliga inom praktisk teologi, nämligen ordinär teologi och levd religion. Dessa begrepp är tillämpbara i studier om hur personer utan teologisk utbildning skapar sina egna sätt att förstå teologiska termer och hur de använder sig av dem i sin vardag. I avhandlingen

är det viktigt att ta i beaktande att ungdomar inte upplevt samma saker som vuxna och därför resonerar kring frågor på delvis andra sätt. För att klargöra skillnaderna mellan vuxna och ungdomar har jag även fördjupat mig i utvecklingspsykologi och vilken roll religioner och grupper har för ungdomarna.

I kapitel 3 analyserar jag hur ungdomarna jag intervjuat reflekterat kring synd, skuld och skam och besvarar där med min första forskningsfråga som handlar om hur ungdomarna tolkar synd, skuld och skam. Jag speglar ungdomarnas svar i hur man inom teologisk forskning resonerat kring begreppen.

I kapitel 4 kommer jag sedan in på hur synd, skuld och skam kommer till uttryck i ungdomarnas vardag och hur de påverkar dem. I min analys av hur ungdomarna påverkas av synd, skuld och skam har jag fokuserat på de teman som de själva ansåg viktiga och speciella för deras generation. Ungdomarna lyfter främst fram sociala medier och den press samhället ställer på dem att vara speciella samtidigt som man ska passa in i normerna.

I kapitel 5 och 6 undersöker jag hur ungdomarna som intervjuats anser att kyrkan lyfter fram synd, skuld och skam. Utifrån intervju svaren diskuterar jag om och i så fall hur församlingsverksamhet skulle kunna befria ungdomar från obefogade känslor av synd skuld och skam. Det finns bland annat styrdokument för konfirmandverksamhet och ungdomsverksamheten om hur teologi ska tas upp med ungdomar och hur de ska lära sig om det. Utöver det deltar ungdomarna i gudstjänstlivet där de får ta del av kyrkans lära. Många vuxna har en tanke om vad församlingar lär ut om synd, skuld och skam och hur de påverkar ungdomarna. I intervjuerna framkommer det att vuxna och ungdomar inte alltid är överens om vad som undervisas.

I kapitel 7 sammanfattar jag studien och studiens resultat. Tone Stangeland Kaufman och Kristin Graff-Kallevåg har som tidigare nämnts publicerat en artikel med resultat från sitt forskningsprojekt. Jag visar på några likheter som framkommit i jämförelsen mellan ungdomarna i intervju svar i Norge och Finland. Utöver det lyfter jag fram några teman som jag anser viktiga för fortsatt forskning.

2. TEORETISK BAKGRUND

2.1 Ordinär teologi

Den teoretiska grunden för avhandlingen finns i *ordinary theology*.¹⁸ Jeff Astley var den första att använda begreppet. Det finns ingen etablerad översättning på svenska av begreppet *Ordinary theology* men det kan beskrivas som ordinär, allmän eller vanlig teologi. Jeff Astley definierar ordinär teologi som den teologi som kommer till uttryck då en person utan någon teologisk utbildning reflekterar kring Gud och tro.¹⁹ Teologi riktar sig ofta till akademiskt utbildade eller en utvald grupp människor inom ett trossamfund. Detta resulterar i att en stor del av kyrkans medlemmar inte får möjlighet att reflektera teologiskt kring sin egen tro. Ordinär teologi skapas då vanliga medlemmar i kyrkan reflekterar över den religiösa läran och religiösa upplevelser. Det som präglar denna form av reflektion är att alla medlemmar i kyrkan, oberoende av utbildning, kan delta i den teologiska reflektionen och förstå hur den som delger en reflektion resonerar.

Ordinär teologi handlar om att bilda sig en förståelse av de kristna trosprinciperna och tillämpa dem i sitt liv. Inom detta forskningsfält vill man förstå hurdan teologi som finns ”i kyrkbänken” och skapa ett samtal mellan lekfolksteologi och akademisk teologi. Det finns två motiveringar till varför ordinär teologi borde få en större roll inom den akademiska världen och kyrkan. I ett individualistiskt samhälle behöver kyrkan förstå vilka teologiska mönster och tankesätt som finns hos dem som söker sig till yrken inom kyrkan. Förutom behovet av att förstå kommande anställdas teologiska syn, finns det en annan teologisk motivering nämligen att teologin som skapas av vanliga medlemmar i kyrkan är den teologi som känns meningsfull för medlemmarna.²⁰

¹⁸ Jeff Astley, *Ordinary Theology: Looking, Listening and Learning in Theology: Explorations in Practical, Pastoral and Empirical Theology* (Aldershot: Ashgate Publishing Company, 2002), 1.

¹⁹ Astley, “Ordinary Theology”, 1.

²⁰ Jeff Astley, “The Analysis, Investigation and Application of Ordinary Theology” i *Exploring Ordinary Theology: Everyday Christian Believing*, red. Jeff Astley & Lesleie J. Francis (Surrey: Ashgate Publishing Company, 2013), 8.

Forskning som riktar fokus på ordinär teologi har främst undersökt hur vuxna människor skapar teologi.²¹ Därför skiljer sig denna undersökning från tidigare undersökningar om ordinär teologi. Denna undersökning skiljer sig även från andra undersökningar inom samma forskningsfält genom att den inte bara fokuserar på teologin ”i kyrkbänkarna” utan också på informanternas vardagsliv.

2.2 Levd religion

Levd religion är en översättning av begreppet *lived religion* som används inom teologisk och religionsvetenskaplig forskning. Under de senaste decennierna har forskningen tagit en kulturell vändning och intresserat sig för hur religion tar sig uttryck i vardagen.²² Begreppet levd religion är användbart då faktiska upplevelser jämförs med den föreskrivna religionens begreppsdefinitioner, praxis och övertygelser.²³ Vanliga människor uttrycker, utövar och upplever sin religion och andlighet på ett individuellt och vardagligt sätt, därför är det inte nödvändigtvis möjligt att förstå en individs religiösa övertygelse endast genom att granska en religions läror och riter.

När det kommer till att undersöka människors förståelse och upplevelser av sin egen religion är levd religion ett användbart teoretiskt perspektiv. Genom att utgå från levd religion kan forskaren även förstå tidens och kulturens roll i hur individen uppfattar och tolkar sin religion. Begreppet lämpar sig speciellt för analys ur ett sociologiskt perspektiv.²⁴ Människor samlas ofta tillsammans för att utöva och utforska sin religion, därför är det inte enbart fråga om att förstå subjektiva upplevelser. Tillsammans konstruerar människor den religiösa världen. Ibland kan det visa sig att individens levda religion liknar religionens officiella lära och praxis, men de kan även vara vitt

²¹ Jeff Astley, “Ordinary Theology and the Learning Conversation with Academic Theology” i *Exploring Ordinary Theology: Everyday Christian Believing*, red. Jeff Astely & Lesleie J. Francis (Surrey: Ashgate Publishing Company, 2013), 46.

²² Nancy T. Ammerman, “Lived religion as an emerging field: An assessment of its contours and frontiers” *Nordic Journal of Religion and Society*, 29:2 (2016): 87.

²³ Meredith McGuire, *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life* (New York: Oxford University Press, 2008), 12.

²⁴ McGuire, 12.

skilda från varandra. Många väljer att utöva sin grupps riter i sitt religiösa liv, men kan sedan inkludera andra element från andra religiösa grupper.²⁵ Därför ger levd religion inte svar på en specifik religions trosföreställningar, utan på hur religionen tar sig uttryck i vardagen.

Levd religion fokuserar på de praktiska handlingarna istället för på trosföreställningar och religiösa idéer.²⁶ Det är därför inte nödvändigt att hitta en logik i individens tänkande. Inom forskningsfältet omfattas alla delar av individens liv. Utgående från levd religion går det att analysera hur individen hanterar sina djupaste bekymmer, men även hur individen tar hand om sitt andliga liv.²⁷ Genom levd religion går det fördjupa kunskapen om hur ungdomar i kyrkan kan tolka synd och skam och orientera sig i livet med hjälp av dem. Levd religion är ett centralt teoretiskt perspektiv i min studie eftersom jag vill få en uppfattning om vilken betydelse synd och skam kan ha i en ung människas liv.

2.3 Ungdomars religiösa och sociala utveckling

Vad som avses med ungdomar kan vara mycket olika. Beroende på vad forskningen utgår ifrån kan åldern för vad som menas med ungdomar variera. Är det en forskning där man utgår ifrån det biologiska är det logiskt att avgränsa ungdomsperioden till då människan kommer in i puberteten och kan få barn, utgår man från den psykologiska utvecklingen kan det vara fråga om perioden då den unga börjar frigöra sig från föräldrarna och med tiden skapar sin egen identitet.²⁸ Jag har här valt att använda mig av den psykologiska definitionen som tillämpas inom socialpsykologi, med ungdomar menar jag personer mellan 13 och 19 år. Mina informanter är alla i åldersspannet 15-19 eftersom ett av kriterierna var att personerna som deltog i fokusgruppen skulle vara konfirmerade medlemmar i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Jag är medveten om att det är en stor skillnad på en 15-årig och en 19-årig ungdoms utveckling. Det

²⁵ McGuire, 13.

²⁶ McGuire, 13.

²⁷ McGuire, 46.

²⁸ Ann Erling & Philip Hwang, *Ungdomspsykologi, Utveckling och livsvillkor* (Stockholm: Natur och kultur, 2001), 12

kan vara problematiskt att se ungdomar som en enhetlig grupp och därför är det viktigt att ha i åtanke att ungdomsåren består av flera faser där varje fas för med sig någonting nytt.²⁹

Ungdomsåren är en tid för tillväxt och utveckling. Utvecklingen som sker under ungdomsåren påverkar ungdomarnas andliga liv och deras förståelse för bland annat etiska frågor. Även om ungdomar ofta känner sig självständiga och upplever sig kunna resonera som vuxna har de ännu inte samma verktyg som en vuxen för att uttrycka sig. Ungdomarnas resonemang kring sin tro och kyrkans lära bör analyseras utifrån vetenskapen om att de står i en omvälvande livssituation. Ungdomarnas livsskede, utvecklingsnivå och omgivningen de lever i måste beaktas i analysen av deras resonemang.

Den kognitiva utveckling som sker under ungdomen innefattar tänkande, utveckling av språkligförmåga och inläring.³⁰ Det är flera saker som händer under puberteten, den unga lär sig jämföra saker, använda sig av tidigare kunskap och tänka kritiskt. De utvecklar empatisk förmåga och skapar verktyg för att kunna bearbeta känslor. Under puberteten utvecklas hjärnan så att den unga kan börja skapa hypoteser, göra generaliseringar och tänka på ett abstrakt plan.³¹ Ungdomar tänker på en helt annan nivå än barn, de kan resonera på ett djupare plan. Detta betyder att ungdomar, speciellt under senare tonåren, klarar av att resonera kring sin tro med hjälp av symboliska och abstrakta idéer.³² Ungdomar utvecklar förmåga att förstå kristna symboler som ett kors och en duva, deras gudsbild förändras även från tanken om att Gud har en skepnad av en person. Även om tonåringar har tagit ett stort steg i utvecklingen så är deras tankesätt fortfarande svartvitt.

Under tonåren blir människan mer självcentrerad samtidigt som världsbilden vidgas.³³ Ungdomarna som deltog i studiens fokusgrupper befinner sig i andra halvan av ungdomstiden. Ur ett socialpsykologiskt perspektiv förlitar sig ungdomarna ofta på

²⁹ Erling & Hwang, 12.

³⁰ Hanna Hiipakka, *Nuoruuden aalloilla; opas nuorille ja heidän vanhemmilleen*, 7.

³¹ Beverly C. Johnson-Miller, "Transformation, Religious" i *Encyclopedia of Religious and Spiritual Development*, red. Elizabeth M. Dowling & W. George Scarlett (Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc, 2006), 456.

³² Johnson-Miller, 456.

³³ Hiipakka, 7.

vuxna och religiösa ledare, men de går alltmer mot att börja ifrågasätta och förlitar sig alltmera på sin egen omdömesförmåga.³⁴ Ungdomarna lever sin vardag på sociala medier, speciellt det har utmanat synen på tron som auktoritär förkunnelse.³⁵

Samhället påverkar ungdomarnas förmåga att tänka, deras möjlighet till information men även vad som anses vara normalt. Den konstanta tillgången till internet ger ungdomarna möjlighet att på ett annat sätt än tidigare utforska sin egen och andras religioner och åskådningar. Under ungdomsåren då den egna existensen är en av de stora livsfrågorna är det därför typiskt att ungdomar tar intryck från olika sammanhang och inte enbart från den religion de själva tillhör.³⁶ De plockar som från en middagsbuffé och deras tro kan därför influeras av andra religioner eller världsåskådningar om dess källor bättre speglar deras egna tankar just då.

2.4 Ungdomars utveckling i grupp och individuellt

I forskning lyfts det fram att ungdomar har ett betydligt större behov av att tillhöra en grupp än vad yngre barn eller vuxna har eftersom jämnåriga har störst inverkan på ungdomars utveckling av personlighet och beteende.³⁷ En grupp kan därför ha stort inflytande på tonåringar. Gruppen lär ungdomarna vad som fungerar i ett samhälle och vilka värderingar och beteenden som accepteras.³⁸ Under tonåren genomgår den unga en separation från föräldrarna och försöker bilda sig en egen identitet som är oberoende av föräldrarna. Det finns flera olika orsaker till att en ungdom söker sig till en grupp. En av orsakerna är att inte behöva vara ensam med sitt självständiga jag utan att ha en grupp som fungerar som bollplank i frågor som hänger samman med att utveckla den egna identiteten.³⁹ Genom grupper försöker människan hitta lösningar för bland annat ensamhet och osäkerhet.⁴⁰ Utan grupptillhörighet skulle den unga känna sig som i ett vakuum och inte hitta vägen framåt. Eftersom behovet av grupptillhörighet och

³⁴ Johnson-Miller, 457.

³⁵ Ari Tähtäpää, Tiina Taavitsainen, Katja Lehtinen, Eija Kallinen, Sami Ojala, Juha Jutila, Sirpa Sytjä-Turpeinen, Pekka Tukeva & Simon Lampenius, *Ung i försmalningen* (Helsingfors: Kyrkostyrelsen 2013), 14.

³⁶ Inger Furseth & Pål Repstad, *Religionssociologi en introduktion* (Malmö: Liber, 2005), 106.

³⁷ Erling & Hwang, 23.

³⁸ Erling & Hwang, 23.

³⁹ Erling & Hwang, 26.

⁴⁰ Katariina Löfblom, ”Nuorten kokemat yhteisölliset elämykset” *Nuorisotutkimus* 34:4 (2016): 8.

grupperns funktion är större hos ungdomar än andra åldersgrupper blir även känslan av ensamhet mera smärtsam.⁴¹ För att lära sig och utvecklas är människan i behov av sociala kontakter där hen får repons på sitt agerande och blir utmanad.

Samtidigt som det kan konstateras att ungdomar är i behov av en grupp, vet forskare fortfarande väldigt lite om vilken roll gemensamma upplevelser spelar för ungdomar.⁴² Ungdomar söker sig till varandra men hur det påverkar deras upplevelser finns det inte ett entydigt svar på. Under 2000-talet har grupper och gemenskaper tagit nya former.⁴³ Att tillhöra en gemenskap kräver inte längre att man binder sig till att delta i någonting en speciell tid och gemenskapen är nödvändigtvis inte längre bunden till en viss plats. Grupper kan därför se väldigt olika ut. Ungdomar kan identifiera sig med flera olika grupper. Det kan vara frågan om kompisgäng, skolklasser, hobbygrupper, religiösa eller politiska grupper.

Det är inte lätt för ungdomarna att orientera sig i dagens värld. Det kan hända att en person känner tillhörighet till ett tiotal olika grupper och i varje grupp tar man på sig olika roller. Grupptillhörighet och dess betydelse för ungdomar har påverkats av individualiseringen. Med individualiseringen avses att människan idag kan röra sig friare t.ex. vad gäller samhällsklasser men även det ökade utrymmet hur man förhåller sig till grupper och hur man väljer tillhörighet.⁴⁴ Denna förändring i samhället är särskilt påtaglig efter 1950-talet då ungdomskulturen tagit olika svängar och ungdomskulturens roll etablerats i samhället och benämningen tonåring börjat användas i det svenska språket.⁴⁵ Inom ungdomsforskning präglas 70-, 80- och 90-talet av tanken att ungdomskulturer skapar ordning och utmanar de normer som gäller i samhället.⁴⁶ Då nya medier tagit form och etablerats i samhället har även ungdomskulturen ändrats och vi kan tala om en global ungdomskultur där ungdomar engagerar sig och tar intryck från olika delar av världen. Idag har internet en stor roll i ungdomarnas interaktion, delaktighet, kulturutövande och identitetsutveckling.⁴⁷

⁴¹ Erling & Hwang, 30.

⁴² Löfblom, 6.

⁴³ Löfblom, 7.

⁴⁴ Thomas Johansson, Simon Lindgren & Anette Hellman, *Nya Uppväxtvillkor – Samhälle och individ i förändring* (Stockholm: Liber, 2013), 19.

⁴⁵ Johansson, Lindgren & Hellman, 165.

⁴⁶ Johansson, Lindgren & Hellman, 168.

⁴⁷ Johansson, Lindgren & Hellman, 119.

Gemenskapen påverkar ungdomars identitet och deras upplevelser. Varje grupp formar sin egen identitet genom att ha en gemensam uppfattning om vem de är, vad de upplevt och vad de anser viktigt.⁴⁸ Ungdomarna jämför sig med andra i en grupp men bildar sig även en uppfattning om sig själv baserad på den respons de får av de som tillhör samma grupp som dem. Inom forskningen om hur ungdomar identifierar sig själv har det under 2000-talet skett en stor förändring. Till skillnad från tidigare, då det inte var av stor vikt vad en enskild individ kände eller upplevde, vill människor idag gärna presentera sig utgående från egna erfarenheter.⁴⁹ Idag lyfter människan fram vad som är speciellt med just henne medan man under tidigare århundraden definierade sig genom kollektiv, frågorna vad är min åsikt och vad gör mig speciell fick sitt svar i jämförelse med andra.⁵⁰

Inom socialpsykologin är forskare ense om att västvärldens individcentrerade förhållningsätt till människan kommer att sprida sig och bli en alltmer global kultur.⁵¹ Förhållningssättet har lett till att människan söker konstant förändring. Den egna identiteten ses inte längre som någonting konstant utan som växlande och föränderlig. Den växlande identiteten ses som någonting som behövs för att man ska bli godkänd i olika sociala sammanhang samt vara konkurrenskraftig vad gäller att få tillhöra en grupp, få en studieplats eller vara framgångsrik i arbetslivet.⁵² Det individcentrerade tankesättet har tagit så radikala former att normer, samhällsstrukturer och samhörighet inte längre har så stor betydelse för individen som det haft tidigare. Det positiva med ett individcentrerat samhälle är att pressen att vara lika, till exempel vad gäller sexualitet eller intressen har minskat. Men det finns även negativa sidor. Det individcentrerade Finland vittnar om ökad ångest, känsla av att inte orka med förändring eller klara av att fatta beslut.⁵³ Detta syns speciellt bland unga som söker efter bekräftelse och försöker utveckla sin egen identitet. Ungdomar lider idag av känslan av konkurrens och oro att inte få vara med.⁵⁴ Detta kan liknas vid stol-leken

⁴⁸ Löfblom, 8.

⁴⁹ Mikko Saastamoinen, "Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot" i *Yksilöllinen yhteisöllisyys; avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*, red. Seppo Kangaspunta (Tammerfors: Tampereen Yliopistopaino Oy, 2011), 62, 67.

⁵⁰ Saastamoinen, 62.

⁵¹ Saastamoinen, 76.

⁵² Saastamoinen, 76.

⁵³ Saastamoinen, 78.

⁵⁴ Saastamoinen, 78.

som traditionellt ordnats på barnkalas. Då går alla runt en ring av stolar och då musiken tystnar ska alla sätta sig på en stol, men det finns en stol färre än antalet deltagare.

3. UNGDOMARNAS TOLKNING AV ORDEN SYND, SKULD OCH SKAM

I detta kapitel söker jag svar på min första forskningsfråga genom analys av intervjumaterialet från fokusgrupperna. Jag har som tidigare angivits delat in grupperna i tre kategorier: Norra, mellersta och södra. Det skapas härigenom möjlighet att beakta skillnader mellan de olika teologiska traditionerna som förekommer inom Borgå stift.

Synd, skuld och skam är inga lätta ord att beskriva. Orden har flera olika dimensioner vilket gör att förståelsen av deras innebörd kan variera. Beroende på sammanhang kan orden även få olika betydelser för hur en individ känner och upplever synd, skuld och skam. Ordet synd har en naturlig plats i gudstjänsten, det kommer bland annat fram i syndabekännelsen. Synd är enligt kristen tro och Bibelns första bok någonting som tillkommit i och med ”syndafallet”. I samtliga diskussioner med ungdomarna framkom det att ordet synd har den starkaste kopplingen till kyrkan och religiösa sammanhang. Geografiskt sätt finns det flera olika teologiska traditioner inom den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. De har sin bakgrund i olika väckelserörelser och organisationer som uppkom i Finland på 1700-talet och 1800-talet, närmare bestämt bedjarrörelsen, de väckta, den evangeliska rörelsen och laestadianismen.⁵⁵ I svenskfinland influeras församlingsverksamheten i den Evangelisk-lutherska kyrkan bland annat av den laestadianska rörelsen och den evangeliska rörelsen (SLEF) och förbundet Kyrkans Ungdom har verksamhet i Svenskfinland. Genom väckelserörelserna och organisationerna skapas en mångfald och verksamhet över församlingsgränserna.⁵⁶ De olika tolkningstraditionerna är bidragande faktorer till att sätten att förstå synd, skuld och skam inte är desamma inom hela kyrkan.

⁵⁵ ”Väckelserörelser och organisationer” Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, <https://evl.fi/fakta-om-kyrkan/kyrkan-och-samhället/vackelsrorelser-och-organisationer>, (läst: 7.5.2022).

⁵⁶ ”Väckelserörelser och organisationer” Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, <https://evl.fi/fakta-om-kyrkan/kyrkan-och-samhället/vackelsrorelser-och-organisationer>, (läst: 7.5.2022).

Skuld och skam har en naturlig plats i det vardagliga livet. I tidigare forskning har det framkommit att skuld och skam är tätt sammanfogade med varandra. Det finns även tecken på att skuld har varit det ord som använts även när det varit fråga om skam.⁵⁷ I diskussionerna med ungdomarna framträdde tanken om att skuld och skam hör ihop, men även att de är två vitt skilda företeelser. Eftersom skuld och skam är ord som hör till vardagsspråket är de lättare för ungdomarna att beskriva. Det visar sig även vara lättare att ge exempel på hur de påverkar dem och beskriva vad som kan bidra till att människor uppfattar känslor av skuld och skam.

Skuld framstår i intervjuerna som någonting som har en naturlig plats i vardagslivet. Det handlar för ungdomarna speciellt om att vara skyldig någon annan person pengar eller en gentjänst. Skam använder ungdomarna på flera olika sätt. De använder ordet för att beskriva negativa känslor, men även för att beskriva synd och skuld. I tidigare forskning har skuld och skam beskrivits på olika sätt. Ben Malinen definierar skuld som någonting som hör ihop med överträdelse, någonting man gjort eller låtit bli att göra, medan skam handlar om att inte leva upp till förväntningar eller misslyckas.⁵⁸

3.1 Synd

Synd förekommer i *Bibel 2000* i grundform 194 gånger. Ordet synda förekommer 31 gånger och syndare 52 gånger. Även om orden förekommer flera gånger finns det ingen entydig definition på vad de betyder. Det är alltså inte helt enkelt att svara på frågan om vad som utgör en synd eller vem som är en syndare. I fokusgrupperna kom det upp olika definitioner av ordet synd. I stiftets norra del var beskrivningarna förknippade med budskapet i Bibeln.

–Jag tänker mest på att man gjort något dåligt och jag kommer direkt att tänka på det här äpplet som är i Bibeln, liksom som ormen sa åt Eva att lögn finns i synd också, att man som typ de gjort något dåligt.

⁵⁷ Kettunen, "Kätkeyty ja vaiettu", 15.

⁵⁸ Ben Malinen, *The Nature, Origins, and Consequences of Finnish Shame-Proneness: A Grounded Theory Study* (Helsingfors: Helsinki University Print, 2010), 14.

–Typ att man bryter mot det som Gud har sagt. Som att ljuga eller stjäla eller vara otrogen. Då tycker jag att man syndar.

I samtalet med fokusgruppen från den norra delen av stiftet hänvisade ungdomarna återkommande till vad som står i Bibeln eller till vad präster sagt i skriftskolan eller i predikningar. Förhållningssättet till synd hos dessa ungdomar är således bundet till församlingens förmedling av den kristna läran. Det förefaller ungdomarna naturligt att använda sig av bibliska beskrivningar då de diskuterar synd. I intervjuerna i de mellersta delarna av stiftet finns det en drastisk skillnad. Ungdomarna där är inte lika säkra på vad synd är.

-Ja, Faktiskt då Emil⁵⁹ frågade om jag ville vara med och sa att temat skulle vara synd och skam fick jag googla synd. Vad är ens en synd? [...] Det är någonting inom kyrkan, någonting skamligt, någonting man ska hålla sig ifrån men någonting man inte kan undvika.

Ungdomarna är överens om att ingen av dem har en klar bild över vad synd är eller hur det borde förstås. Det som blir tydligt är att de förstår synd som någonting oundvikligt och någonting som skapas genom att vi lever tillsammans med andra människor. Synd är enligt dessa ungdomar en handling som alla uppfattar som dålig och skapas av att andra ser det som att du gör någonting fel. Ungdomarna är även överens om att personen själv inte behöver känna sig illa till mods då hen gör någonting fel, utan att synd skapas av det att andra människor säger att det är fel. Utan att säga det direkt är de inne på känslor och samvete som även verkar vara relevant för ungdomarna i den södra delen av stiftet. Där beskriver de synd på ett mer övergripande sätt genom att förklara hur en individ upplever synd.

–Jag tänker kanske på att man varit elak mot en annan person eller gjort något man inte borde.

–Nå inte vet jag, jag tycker synd är allt sådant som får dig att känna att du inte gjort tillräckligt kanske. Så där, inte vet jag om jag ser någon som håller på och dö på gatan, men sen hjälper jag inte fast jag kan, så känner jag mig så där syndig, eller så där att inte kanske att jag har direkt sårat någon men jag har sårat mig själv, lite svårt att förklara.

⁵⁹ Emil heter egentligen någonting annat. För att informanterna och deras församlingar ska förbli anonyma byts namn som nämns i diskussionen ut.

Till skillnad från ungdomarna i stiftets norra delar kopplar ungdomarna i den södra delen mer uttalat synd till känslor. De hänvisar sällan eller inte alls till det som sägs i Bibeln, eller till vad en församlingsanställd sagt. Det framgår i diskussionen att synd förknippas med att bryta mot lagen, bli bestraffad och be om förlåtelse i gudstjänsten. Ungdomarna i de södra delarna av stiftet utgår ofta i sina svar från sitt eget liv men inte enbart från sin egen tro. En global samhällssyn framkommer bland annat då islams lära om kött tas upp i diskussionen.

Oberoende av geografiskt område förknippar ungdomarna begreppet synd med kyrkan, dess läror och gudstjänstliv. Det framgår i alla diskussioner att synd mest behandlas inom gudstjänstlivet. Innan skriftskolan är begrepp som syndabekännelse och syndernas förlåtelse många gånger främmande för personen som sitter i kyrkbänken. Synd kan då lätt få en negativ klang. Det kan uppfattas som någonting som får en person att känna sig dålig. I diskussionen med ungdomarna framkommer det att det blir lättare att förstå synd genom att balansera upp synden med förlåtelse. Speciellt i de södra delarna betonar ungdomarna förlåtelse. De berättar att det lyfts fram mycket i gudstjänster och inom ungdomsarbetet. I norr beskriver en av ungdomarna synd genom att hänvisa till hur en av församlingens präster beskrivit ordet som att missa målet eller meningen med livet.

3.2 Skuld

I den ekumeniska formen av Herrens bön som används i den Evangelisk-lutherska kyrkan förekommer ordet skuld.⁶⁰ Den som ber bönen ber om att bli förlåten sina skulder. Att Gud ska förlåta på samma sätt som personen förlåter dem som står i skuld till denna. Vad är denna skuld som ska bli förlåten? Ungdomarna berör inte nämnvärt detta i sitt resonemang om skuld. Skuld har olika betydelser i olika sammanhang. Det som kommer upp flest gånger under diskussionerna har ingen koppling till den kristna

⁶⁰ *Kyrkohandbok 1 för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Gudstjänstboken* (Vasa: Församlingsförbundets förlag AB, 2000), 393.

tron. Det är inte heller frågan om skulder som behöver bli förlåtna.

–Där att du står i skuld till någon och har betalat med kredit.

–Jag började också just tänka på samma, plånboken gillar inte alls sånt.

–Nå det jo, och sen kanske, jag vet inte, jag börjar tänka på att man är skyldig till något, på en rättegång.

–Sen tänker jag att du är i skuld till alla något, eller du är skyldig att hjälpa, eller skyldig att vara vänlig.

Att vara skyldig någon annan pengar eller tjänster är hur ungdomarna i hela stiftet beskriver skuld. Att vara skyldig någon betyder inte att man behöver be om förlåtelse, eftersom det går att betala tillbaka senare. Mycket i ungdomarnas vardag handlar om pengar. Under ungdomsåren börjar människan få en uppfattning om att det kostar att leva. Det kostar att handla mat, boende kostar och skolböcker är dyra. Det är lätt för ungdomarna att se detta i sin vardag och därför relatera ordet skuld till pengar. I fokusgruppen i den mellersta delen av stiftet konstaterade ungdomarna att skuld är någonting som ska betalas tillbaka, de kom inte på någonting annat.

En annan infallsvinkel än den ekonomiska är att någon står inför rätten. En domstol kan döma en person till skuld för en handling. Då har världsliga lagar och påbud en betydelse för hur vi uppfattar skuld. Skuld är inte enbart personens egen uppfattning av sitt handlande utan även samhällets uppfattning om vad som är att handla fel eller olagligt. Det verkar som om den ekonomiska och juridiska formen av skuld känns självklara för ungdomarna. Det kan alltså fastställas att skuld inte är ett ord som ungdomarna förknippar med kyrkan, även om det har en central roll inom bön och i den kristna trosbekännelsen.

Skuld kan även ses som någonting som utmärker en kristen persons tillvaro. För ungdomarna handlar det om vardagliga företeelser. Det kommer fram i diskussionerna att det inte bara är pengar och tjänster som associeras med skuld. Känslorna har sist och slutligen en stor roll i hur skuld uppfattas. Känslan av skuld får även människan att ändra sitt handlingsmönster, här kommer ungdomarna omedvetet in på den kristna läran om att älska sin nästa. Även om ungdomarna kan ge flera exempel på hur skuld uppstår är det inte entydigt vad det är för en känsla de beskriver.

–Det första jag tänker på är att om man står i skuld till någon så har någon givit en tjänst som man inte har givit tillbaka. Om man har skuldkänslor kanske man känner att man borde gjort mera. Ja det är lite svårt att definiera.

Så beskriver en av ungdomarna från södra delen av stiftet sin uppfattning om skuld. Skuld har enligt Stephen Pattison under en lång tid beskrivits som en känsla som uppstår av att kritiskt granska sitt eget handlande.⁶¹ Det är inte lätt att förstå om ordet skuld är samma sak som att vara skyldig och att ha skuldkänslor, eller om de handlar om olika saker. Skapar skuld skuldkänslor, eller är det frågan om skam? Här berör vi dilemmat som framkommit i tidigare forskning: Hur skuld och skam hänger ihop och hur de betraktas som samma eller skilda känslor. Men även om det är en känsla att känna skuld så är inte skuld i sig en känsla. Inom teologin handlar skuld om korsets betydelse för hur människan kan anses bära skuld.⁶² I dessa termer beskriver ungdomarna i den norra delen av stiftet Jesus död på korset. En av ungdomarna konstaterar:

–Just det här att Gud visar genom Jesus, Gud kom ner till jorden genom Jesus och visar sin kärlek. Han tog på sig alla synder all ångest där på korset. Och det är svårt att förstå att han tog på sig allt. Men han verkligen gjorde det och uppstod på tredje dagen. Folk trodde ju att han dog men sen kom han upp och det finns hopp. Döden är inte slut utan det är eviga livet, och där finns ett hopp på korset och det han gjorde.

I den norra delen av stiftet har ungdomarna tagit fasta på den kristna läran om skuld även om de säger att de endast förknippar synd med kyrkan. Korset har en förlösande roll för kristna. Det verkar som om alla ungdomar i stiftet inte tagit fasta på denna aspekt.

3.3 Skam

Teologiskt är skam inte helt enkelt att definiera. Inom teologin har skam ofta förknippats med otrohet, att gömma sig eller att känna sig mindre värd.⁶³ Då skam granskas ur ett teologiskt perspektiv bör kulturella och samhällseliga aspekter tas i beaktande.⁶⁴ Detta eftersom de kristna traditionerna kan se väldigt olika ut. I den

⁶¹ Pattison, 43.

⁶² Fraser Watts, "Shame, Sin and Guilt" i *Forgiveness and Truth*, red. Alistair McFadyen & Marcel Sarot (Edinburg: T&T Clark, 2001), 67.

⁶³ Kettunen, "Kätketty ja vaiettu", 157.

⁶⁴ Kettunen, "Kätketty ja vaiettu", 158.

västerländska kulturen spelar skuld en stor roll i förståelsen av skam. Inom den kristna tron är det vanligen synd och skuld som framställs som människans problem.⁶⁵

En av orsakerna till att skam inte fått lika stor uppmärksamhet är att det kan vara svårt att separera den från skuld. Kyrkofäderna Irenaeus (130–202) och Augustinus (354–430) funderade redan i den tidiga kyrkan på dessa frågor i tolkningen av syndafallet och människans relation till Gud.⁶⁶ Ofta används berättelsen om syndafallet för att beskriva synd och den syndiga människan. Om berättelsen om syndafallet istället ses som en berättelse där tyngdpunkten är förstörda relationer kan det fungera som en skamberättelse. Relationen mellan Gud och människan samt människor emellan ändras i och med syndafallet och kan då ses som en indirekt berättelse om skam.⁶⁷

I diskussionerna med ungdomarna verkar det som om skam väcker mest tankar hos dem och påverkar deras känslor mera än synd och skuld. På det sättet blir det också skam som tycks beröra ungdomarna mest. Skam har en vardagligare betydelse och ordet förekommer såväl inom teologi, filosofi som inom populärkultur. Detta gör det lättare att bilda sig en uppfattning om vad skam är.

–Det första som jag kommer att tänka på är tv-serien. Men sen nog liksom lite som dom här tidigare (synd och skuld) att om man har gjort något man inte borde så känner man skam.

Den norska ungdomsserien Skam har gjort succé i världen, den har sänts i flera länder och gjorts om på flera språk. Det är därför ingen överraskning att ungdomarna kommer att tänka på serien. Även om skam är ett mera allmänt använt ord än synd och skuld så är det inte lättare att definiera ordet. Det har flera dimensioner.

– Jo, eller jag blandar jättelätt mellan skuld och skam. Men skam är kanske mera personligt, att jag själv känner skam att så här, jag vet inte hur jag ska förklara det.

– Och så finns det många olika orsaker till att känna skam, och det beror lite på hurdana orsaker, liksom om det är något någon annan gör så kan man känna skam för någon annan, men sen kan man känna skam för något man gjort eller om någon gjort något åt dig. Så det beror lite på vad som hänt eller varför någon känner skam.

⁶⁵ Kettunen, ”Kätketty ja vaiettu”, 16.

⁶⁶ Kettunen, ”Kätketty ja vaiettu”, 166.

⁶⁷ Kettunen, ”Kätketty ja vaiettu”, 167.

– Det första jag börjar tänka på är när min mommo berättade när jag var liten om skamvrån. Så om man gjorde något dumt får man skämmas där. Men det går också lite hand i hand med synd, att skam är mera på en nivå när du har gjort något så sen börjar du ångra det på en mera grundlig nivå än synd, du kan synda, bryta mot tio buden, du känner att du inte borde gjort det men du gör ändå, men att skämmas och känna skam är mera när du stannar upp och börjar tänka att du inte borde gjort det.

–Ja eller så där jag funderar att skam är det där sista skedet. Att först gör du något som är det där synd. Sen får du skulden för det och sen känner du själv skam. Alltså skam är mera en känsla, det är inte något, alltså ingen kan tvinga dig att känna skam, men kan säga att du är skyldig, skam är mera abstrakt

Ovanstående dialog är ett utdrag från en av de fokusgrupper som ungdomar från södra delen av stiftet deltog i. Skamvrån var tidigare ett allmänt sätt att exempelvis straffa en elev i klassen som inte gjort som man skulle. Idag är skamvrån för ungdomarna endast någonting som tidigare generationer berättar om. Ur dialogen kan slutsatserna dras att skam blir någonting personligt. Medan synd och skuld ses som någonting ytligt av ungdomarna kommer skammen närmare dem. Skam blir därför det sista stadiet av känslor då en person gjort någonting fel. Vetskapen av att ha gjort någonting fel eller att ha en känsla av att stå i skuld till någon anses bidra till skam. Således blir skamkänslan det som ger synd och skuld en betydelse för personens fortsatta handlingar.

En annan syn på skam som framkom i intervjuerna var att skam inte nödvändigtvis behöver höra samman med att synda eller med att stå i skuld till någon. Skam kan även vara en kollektiv känsla.

–Att man typ skäms för någonting, jag kommer inte på något bra exempel.
–Jag tänker också att det kan vara att man själv känner skam men det kan också vara att andra som känner skam för en, att det är flera som tycker att det är skamligt, jag vet inte riktigt.

Så här resonerar några ungdomar i norra delen av stiftet. Skam kan enligt detta resonemang vara en reaktion på någon annans handling. Känslan av skam väcks alltså inte enbart av egna handlingar utan även av att någon annan gör någonting. På det sättet kan skam vara någonting som bidrar till bland annat normer i samhället. I den mellersta delen av stiftet kom det upp en tredje syn på skam.

–Jag vet inte varför jag är så inne på det att det är andras fel, men det känns som att man är så rädd för vad andra ska säga, att det är därför man känner skam. Eller visst kan det hända om man gjort någonting riktigt fel. Att man känner sig skamsen för att man känner att man gjort fel. Men folk känner skam för saker som inte är deras fel. Att man känner skam fast det inte är ens eget fel att man har gjort det.

Här är det tydligt att ungdomen i fråga menar att samhället och människorna runt omkring en är de som orsakar känslan av skam. Här går det att dra paralleller till syndafallet även om ungdomarnas beskrivning av skam är på en mera konkret och allmän nivå. Skam handlar om relationer till andra. Det uppstår då man jämför sig med andra människor och deras handlingar. Skamkänslor kan vara jobbiga och ogrundade då man jämför sig med andra speciellt då en ung person är osäker på dens egen identitet. Samtidigt är skamkänslor någonting som behövs för att styra våra handlingar. Utan skamkänslor skulle samvetet suddas ut eftersom det är just skam som väcks hos människan när hon upplever att hon gjort någonting fel.⁶⁸

⁶⁸ Kettunen, ”Sielunhoidon teologia”, 100.

4. SYND, SKULD OCH SKAM I PRAKTIKEN

I detta kapitel söker jag svar på min andra forskningsfråga genom analys av intervjumaterial från fokusgrupperna.

Samhället förändras snabbt. Går vi 30 år tillbaka i tiden visste befolkningen i Finland knappt vad internet var för någonting.⁶⁹ Går vi 60 år tillbaka i tiden, så befinner vi oss i tiden då de första gruppresorna med flyg ordnades.⁷⁰ Går vi 90 år tillbaka i tiden kunde man för första gången ringa till andra länder i Europa i och med att det drogs en telefonkabel från Åbo till Sverige.⁷¹ Idag har var och varannan människa en smarttelefon i handen då de går på gatan. Generation Z har mer eller mindre vuxit upp med internet och den digitala utrustningen.⁷² Med generation Z menas de som är födda på 1990- och 2000-talet. En stor del av livet för denna generation är förknippad med den virtuella världen och ibland kallas även denna generation för nätgenerationen.⁷³ Det är vanligt med turistresor till södra Europa under de kalla årstiderna och det spelar ingen roll var i världen du befinner dig, du kan alltid ringa ett videosamtal till någon på andra sidan jordklotet. För den åldrande befolkningen i vårt samhälle var det spännande att kunna ringa någon när som helst på dygnet eller att åka flygplan för första gången. Dagens ungdomar talar om en stress över att vara tvungen att vara anträffbar dygnet runt och flygskam då de är tvungna att följa med familjen till södern.

Ungdomarna som intervjuades inom ramen för denna avhandling lyfte flera gånger fram följande fenomen som speciella för det årtionde de lever i:

- Corona-pandemin
- Sociala medier
- Press att behöva vara speciell
- Ökad psykisk ohälsa bland ungdomar

⁶⁹ Antti Tiainen, "Kun internet saapui Suomeen, joku yritti heti murtautua ydintutkimuskeskukseen", *Helsingin sanomat*, 22.4.2019, hämtat från Helsingin sanomat, <https://www.hs.fi/teknologia/art-200006079997.html>

⁷⁰ "1960-luku – Suomen matkailuhistoria" TUI, <https://www.tui.fi/inspiration/1960-luku-suomen-matkailun-historia/>, (läst 4.5.2021).

⁷¹ *Huvudstadsbladet*, "De första kablarna mellan Finland och Sverige", 1.11.1928.

⁷² Tähkää, Taavitsainen, Lehtinen, Kallinen, Ojala, Jutila, Syrjä-Turpeinen, Tukeva & Lampenius, 11.

⁷³ Tähkää, Taavitsainen, Lehtinen, Kallinen, Ojala, Jutila, Syrjä-Turpeinen, Tukeva & Lampenius, 11.

Corona-pandemin har ingen kunnat undgå som levt år 2020. Den kommer alltid att prägla historien. Synd, skuld och skam kommer upp i diskussionen kring sociala medier, att vara speciell och ungdomarnas psykiska ohälsa. Därför behandlar jag i det följande tre områden.

4.1 Sociala medier

Människor behöver varandra. Många söker sig till olika nätverk på sociala medier för att vara med i en gemenskap. Med sociala medier avses här de tjänster på internet och applikationer där användaren är i direkt kontakt med andra användare och där det går att producera eget innehåll. Då andra i ett nätverk tycker lika är det roligt att fördriva tiden i denna virtuella värld. Många delar med sig av bilder, videoklipp och berättelser dagligen till sina vänner och bekanta. Gemenskapen utvecklar vår förmåga att samarbeta och skapar en samhörighet.

Det framgår av intervjuerna med ungdomarna att sociala medier är det medel genom vilka ungdomar kommunicerar idag och att det även är där som majoriteten av det sociala umgänget sker. Det är inte lägre så att man ringer och stämmer träff för att gå på café eller för att gå på en promenad. Nu promenerar ungdomarna på var sitt håll eller sitter hemma med sin kopp kaffe och samtalar via någon tjänst som erbjuder videosamtal. När sociala medier blir ett måste blir det jobbigt. Den virtuella världen är inte längre en plats för ”datanördar” utan ett forum för alla. Detta har gjort sociala medier till nutidens gissel. Idag är ungdomar speciellt aktiva på forum så som Instagram, Snapchat och TikTok. För många känns det som ett måste att följa med och uppdatera sig på sociala medier flera gånger om dagen för att hänga med i den sociala gemenskapen.

Att hela tiden vara tvungen att vara anträffbar och lägga ut sitt liv på sociala medier skapar stress. Ungdomarna upplever speciellt att sociala medier ställer större krav på dem.

–Jag tänker kanske just som att det är större krav och press på ungdomar nu med sociala medier och som att internet och på det sättet blir det mera som kraven blir större på unga idag än vad det var för.

–Och så är det större krav på att man ska uppnå någonting i livet. Man måste studera hårt och sikta högt upp, man får inte eller det känns som att man måste sikta högt för att samhället ska märka av dig.

Ungdomar utvärderas hela tiden. Det är inte längre endast vårdnadshavare och lärare i skolan som ifrågasätter val som ungdomarna gör. Nu finns hela världen på andra sidan skärmen för att ta ställning till om personen bakom Instagram eller TikTok-kontot är värd någonting. I samtalet om den virtuella världen kommer ungdomarna i södra delen av stiftet in på skam.

–Man gör något mot någon så att den känner skam, eller det är vad sociala medier just för med sig, eller att man sprider rykten och sen t.om. bilder. Det kan lätt bli så att många känner stark skam.

Sociala medier har fört med sig en ny variant av mobbning. Det är inte ovanligt att någon tar en skärmdump och skickar den vidare till sina vänner och bekanta tillsammans med någon kränkande eller nedlåtande kommentar. Den virtuella världen ger ett skydd som gör att texter som publiceras på sociala medier är av sådan karaktär att få skulle säga det ansikte mot ansikte. Institutet för hälsa och välfärd frågade år 2017 alla skolungdomar i Finland om de blivit mobbade på nätet. I enkäten Hälsa i skolan svarade 28,9 % av eleverna i högstadiet att de blivit mobbade via mobiltelefon eller internet, resultaten bland gymnasiestuderande var 18,8 % och bland studeranden vid yrkesskolor 19,8 %.⁷⁴ Det är alltså inte obefogat att ungdomarna idag känner sig utsatta på sociala medier.

Församlingarnas ungdomsarbete i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har följt styrdokumentet *Unga i församlingen* sedan 2013. I detta styrdokument anges det att församlingarna ska försöka möta ungdomarna där de lever och agerar.⁷⁵ På kyrkostyrelsen är de medvetna om sociala mediers fördelar och nackdelar. Kyrkan, samfälligheter och församlingar har under de senaste åren mött ungdomarna på sociala

⁷⁴ ”Enkäten Hälsa i skolan 2019 och 2021” Institutet för hälsa och välfärd, https://sampon.thl.fi/pivot/prod/sv/ktk/ktk1/summary_perustulokset2 (läst 6.4.2022).

⁷⁵ Tähkäpää, Taavitsainen, Lehtinen, Kallinen, Ojala, Jutila, Syrjä-Turpeinen, Tukeva & Lampenius, 11.

medier. Det har skapats Instagram-konton som är speciellt riktade till ungdomar och kyrkan har en samtalsjänst riktad till ungdomar. Hur mycket en församling syns på sociala medier varierar, men på verksamhetsavdelningen för fostran och familjefrågor säger de att kyrkan via sociala medier når ut även till de ungdomar som inte kommer till fysiska samlingar.⁷⁶ Eftersom ungdomarna känner sig utsatta på nätet är det av stor vikt att vuxna är närvarande där ungdomarna är.

4.2 Att vara speciell och psykisk ohälsa

Som tidigare nämnts i avsnitt 2.4 känner ungdomarna idag att de hela tiden behöver prestera och göra någonting för att utmärka sig. Att smälta in och vara en i mängden är inte det Z-generationen eftersträvar. Samtidigt som man ska vara speciell ska man även följa de normer som finns i samhället. Det kan handla om att man ska klä sig på ett visst sätt eller ha en viss åsikt för att bli accepterad av en grupp. Det uppstår lätt motstridiga känslor hos de unga.

Ungdomarna känner skam för olika saker. Det kan handla om att man känner att man inte når upp till kroppsideal som finns i samhället. Det kan handla om att man lyssnar på någon musik som inte är populär bland andra eller så kan det handla om att man inte är tillräckligt bra på ett visst ämne i skolan.

Känslan av skam uppstår då den unga speglar sig mot andra. Skam är framför allt en social känsla. Skam kan skapa djupa sår hos den som utsätts för skamkänslor och det kan även påverka personens liv som medlem av en grupp eller samhället.⁷⁷ Idag ställer vi vanligtvis inte människor i skamvrån eller utsätter den som begått ett brott för offentlig smutskastning.⁷⁸ Skammen har ändå inte försvunnit. Då en person känner skam drar hen sig ofta undan eftersom den skäms. Det framgick i intervjun med ungdomarna att skam bland annat förknippas med ordet skamvrå. Att dra sig undan

⁷⁶ Petri Vähäsarja, ”Some ei ole trendi – se on jokapäiväistä elämää” Seurakuntalainen 16.8.2018. hämtat från Seurakuntalainen, <https://www.seurakuntalainen.fi/uutiset/some-ei-ole-trendi-se-on-jokapaivaista-elamaa/>

⁷⁷ Satu Lidman, ”Häpeärangaistukset yhteisöllisenä kriisinä” *Tieteessä tapahtuu* 30:2 (2014), 9.

⁷⁸ Lidman, 9.

kan idag motsvara att ställa sig i ett hörn. Det har inte samma effekt i gruppen, att dra sig undan från sina klasskompisar som att stå i klassrummets hörn, men varför en person gör det är detsamma. Man drar sig undan för att skämmas.

Skam förknippas med obehag och ångest. Universella tecken på hur en person förmedlar sina skamkänslor är framåtböjt huvud, att täcka ansiktet med händerna och att rodna.⁷⁹ Det är tydliga signaler på att en person känner skam. Även om vi då inte ställer denna person i skamvrån är det lätt hänt att personen blir lämnad ensam, utskrattad eller utfrysad från en gemenskap. Detta är hur samhället idag på ett närmast omedvetet sätt utsätter personer för ytterligare skuld- och skamkänslor. Att gömma ansiktet, eller titta ner i golvet är även människans försök att inte visa sina skamkänslor. Att gömma sin skam är en instinkt som människan har då hen känner skuld och försöker tysta självkänslans röst.⁸⁰

De intervjuade ungdomarna ger olika beskrivningar av hur skam påverkar och varför vi känner skam. En allmän beskrivning av skam är att de skapas i sociala sammanhang där en eller flera personer sprider rykten eller bilder av en annan person. Sociala medier är ett återkommande tema i diskussionen kring skam. Det går betydligt lättare men även snabbare att sprida rykten och bilder till en större grupp än det gjorts tidigare.

Förmågan att känna skam är en grundläggande egenskap för en person med god psykisk hälsa.⁸¹ Skamkänslan har en uppgift att styra människans handlingar till att eftersträva det goda. Här kan man om igen knyta an till Bibelsn skildring av syndafallet. I syndafallet fick människan inte den gudomliga status som ormen utlovade utan fick förståelse för sin sårbarhet och dödlighet.⁸²

–Eftersom vi lever i en sådan här värld där synd finns. Men Gud finns också i det som är dåligt. Det är just det här att synden inte har sista ordet utan Gud, det här som Jesus gjorde att han dog på korset det finns frihet bara man lägger allt till Gud så blir det bra.

⁷⁹ Lidman, 9.

⁸⁰ Jorma Laitinen, *Syntiinlankeemus, häpeä ja syyllisyys: uskonnonfilosofinen tutkielma* (Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, 2002), 34.

⁸¹ Lidman, 9.

⁸² Laitinen, 92.

Så här svarade en av informanterna i norra delen av stiftet på frågan om varför ungdomar känner skam och hur det påverkar ungdomar. Gud behövde ormen och syndafallet så att människan skulle kunna reagera och handla känslomässigt.⁸³

En annan aspekt som ungdomarna lyfter fram i intervjuerna är behovet av att bli bekräftade. Ungdomar söker bekräftelse hos andra för att få vetskapen om att de duger. Detta sökande är enligt de intervjuade ungdomarna en av orsakerna till att ungdomar mår dåligt och känner sig stressade.

–Jag tänker just att behovet att man vill bli bekräftad och älskad. Många kämpar med det olika och det tar sig uttryck på olika sätt. Många tänker att man måste vara på ett visst sätt ha vissa kläder och sådär, men det som man egentligen vill då man gör alla de här sakerna är att bli bekräftad och att man ska känna att man är älskad.

I ovanstående citat framgår det hur ungdomar kan resonera kring varför det är viktigt för dem att exempelvis ha samma kläder som klasskompisar eller varför det är viktigt att passa in.

I diskussionen kring ungdomars psykiska ohälsa och pressen på att vara speciell och bli bekräftad kommer synd inte upp en enda gång. Däremot lyfter ungdomarna upp skuld. Men inte den skulden att man känner sig skyldig till något utan en ekonomisk skuld. Så här säger en av informanterna i södra delen av stiftet:

–Skuld är säkert en ganska stor del av många människors ekonomi.

Det kan lätt antas att skuldkänslor skulle vara ett återkommande tema i diskussionen kring synd, skuld och skam eftersom skuld ofta förknippas med skam. Men så är inte fallet. Ungdomarna tar däremot flera gånger upp den ekonomiska skulden och hur den påverkar deras hälsa. En ekonomisk skuld kan vara en stor stressfaktor då det kan vara svårt att finna medel för att betala tillbaka.

⁸³ Laitinen, 91.

5. SYND, SKULD OCH SKAM I KYRKANS UNDERVISNING

I detta kapitel söker jag svar på min tredje forskningsfråga genom analys av intervjumaterial från fokusgrupperna. I styrdokumentet för ungdomsarbetet finns ett särskilt avsnitt om teologin i ungdomsarbetet.⁸⁴ Enligt styrdokumentet ska ungdomsarbetets teologi granska kyrkans tro utifrån ungdomarnas perspektiv och behandla ungas uppväxtfrågor i förhållande till kyrkans tro. Det framgår av dokumentet att Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland gjort ett val att låta församlingarnas olika teologiska traditioner styra respektive församlings teologiska val. Det kan vara frågan om hur andakter byggs upp, vilka sångtexter som används, vilket ämnen som väljs ut som underlag för olika ungdomsträffar eller vilken typ av språk som används. Enligt styrdokumentet är den teologiska prägeln inte farlig utan vikten av att inte vara likgiltig inför teologin betonas.⁸⁵

Synd, skuld och skam behandlas ofta i olika kyrkliga sammanhang. När jag analyserar ungdomarnas diskussion i fokusgrupperna kan jag ana att ledarna i församlingarnas ungdomsverksamhet och ungdomarna ändå talar olika språk ifråga om ordets innebörd. Ungdomarna menar att ledarna för ungdomsverksamheten inte direkt behandlat dessa ords betydelse eller teologin bakom dem i verksamheten. Det som dock blir tydligt är att ungdomarna som intervjuats förknippar ordet synd starkast till kyrkan och speciellt till gudstjänstlivet. Ungdomarna som deltog i intervjun är alla överens om att synd lyfts fram i mässan. En av informanterna i den södra delen av stiftet beskriver hur begreppen synd, skuld och skam relaterar till kyrkan på följande sätt:

–Jag skulle också säga att det är mera synd, för som jag ser det så kyrkan försöker inte få en att känna skam utan mera förlåta dina synder och sådant här. Att just skam tror känner jag att det inte hör ihop med kyrkan på samma sätt som synd och skuld.

⁸⁴ Tähkääpää, Taavitsainen, Lehtinen, Kallinen, Ojala, Jutila, Syrjä-Turpeinen, Tukeva & Lampenius, 12-16.

⁸⁵ Tähkääpää, Taavitsainen, Lehtinen, Kallinen, Ojala, Jutila, Syrjä-Turpeinen, Tukeva & Lampenius, 12.

Det är kanske inte så konstigt i sig att det är just synd som förknippas starkast till kyrkan och gudstjänstlivet. I kyrkohandboken för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland finns det endast ett tjugotal bibeltexter med ordet skam. Däremot finns där flera hundra bibeltexter som behandlar synd, synder och syndare. Däribland texten om den förlorade sonen som finns i Lukasevangeliet 15:11-32.⁸⁶

Berättelsen om den förlorade sonen handlar om en man och hans två söner. Den yngre sonen ber om att få sin del av familjens förmögenhet. Han använder genast upp pengarna och får sedan känna på hur det är att leva utan tillgångar. Senare ångrar han sig och återvänder till fadern som välkomnar honom med öppna armar. De flesta av ungdomarna var bekanta med berättelsen och hade hört den i gudstjänsten, under en andakt eller under ett arbetspass då de deltagit i konfirmandundervisningen. Ändå verkar det inte helt självklart för ungdomarna vad det är för avsikt med att använda denna text i församlingens undervisning.

Den förlorade sonen är en välanvänd berättelse. En aktiv medlem i kyrkan som är en van gudstjänstfirare, deltar i andaktsliv och annan verksamhet i församlingen kan ha hört berättelsen tiotals gånger. När en person fått en berättelse uppläst och förklarad för sig flera gånger skapas modeller för hur berättelsen ska tolkas. Den förlorade sonen är en komplex berättelse med flera sidor. Ungdomarna som kanske bara hört berättelsen en eller två gånger har ännu inte skapat sig en modell för tolkningen och kan därför ha svårt med att bena ut berättelsen i jämförelse med någon som hört den flera gånger.

I den södra delen av stiftet var informanterna oense om texten handlade om någonting annat än synd. Synd är det enda av de tre S-orden som står skrivet i texten om den förlorade sonen. Därför ansåg en del av informanterna att texten endast handlade om synd. I den norra delen av stiftet lyfte informanterna även upp skam i samband med diskussionen kring berättelsen:

–Nå kanske synd, att han for iväg. Liksom bort från sin far, att han for i världen och slösade bort, sålde allt och for iväg levde bland horor och sådär. Och han kanske kände skam när han kom tillbaka över det han gjort, ja jag vet inte.

⁸⁶ *Kyrkohandbok 2 för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Evangelieboken* (Vasa: Församlingsförbundets förlag AB, 2000), 276.

Det finns en stor osäkerhet bland ungdomarna. Ingen är helt säker på vad det är kyrkan vill säga med berättelsen om den förlorade sonen. För ungdomarna behöver saker och ting lyftas fram på ett konkret sätt och gärna kopplade till företeelser de kan relatera till i sin vardag. Ungdomarnas förståelse av omvärlden och förmåga att läsa mellan raderna håller fortfarande på att utvecklas. Många av bibeltexterna kan därför kännas svåra för ungdomarna och tolkas på ett annat sätt än hur en vuxen med mycket livserfarenhet skulle tolka en texts mening.

I *Ett stort under – Plan för konfirmandarbetet 2017* är synd och nåd ett tema inom studiehelheten ”En söndrig värld” som ingår i konfirmandundervisningen. ”Synd” är alltså det enda av de tre s-orden som ordagrant kommer fram i planen. Det finns åtta studiehelheter och de behandlar bland annat ”Buden och samvetet”, ”Lidande och död”, ”Framtid och hopp”, ”Jesus död och uppståndelse” som alla kan innefatta synd, skuld och skam ur flera olika synvinklar även om det inte syns direkt i rubrikerna. Kan det vara så att ungdomarna inte uppfattar det som att kyrkan även undervisar och diskuterar kring synd och skam på grund av att det inte framställs lika tydligt?

I planen för konfirmandarbete framhålls det att konfirmandtiden också handlar om människans relation till sig själv och relationen till andra människor. I planen föreslås bland annat att frågan ”Hur kan jag leva bra och rätt?” kan behandlas.⁸⁷ I teman liknande detta finns rum för att lyfta upp synd och skam till diskussion.

Att diskutera synd under ungdomskvällar, inom hjälpledarutbildningen eller i skriftskolan kunde antas vara viktigt och värdefullt för kyrkan. I frågan om hur ungdomarna uppfattat kyrkans undervisning om synd finns enade åsikter bland de intervjuade ungdomarna inom hela stiftet.

– Nå kanske så pratar vi mycket om synd i kyrkan men inte kan jag förknippa det med vårt ungdomsarbete.

Det finns en uppfattning bland ungdomarna att synd är någonting som tar stor plats i kyrkan, att det är någonting som är av stor betydelse för kyrkan och dess medlemmar.

⁸⁷ *Ett stort under – Plan för konfirmandarbetet: ”Att leva inför Guds ansikte”* (Kuopio: Kyrkostyrelsen, 2017), 11.

Ändå kan det konstateras att synd inte i någon av de fem församlingarna som ungdomarna representerar framkommer på ett sådant sätt att ungdomarna skulle reagera på det. Ingen lyfter fram att det ofta skulle talas om synd i ungdomsarbetet utan de formulerar sig på så sätt att det kanske talas om synd i kyrkan. Ungdomarnas svar ger intrycket av att det till stor del handlar om att församlingarnas medlemmar på egen hand är tvungna att bilda sig en uppfattning om vad synd är.

5.1 Korset och Gud

Har du ett kors runt halsen? I Finland är det tradition att en släkting eller ger ett kors i konfirmationsgåva åt den konfirmerade ungdomen. Nästan alla konfirmerade ungdomar har ett kors, en del bär det varje dag runt halsen, andra har det hemma i en låda. Korset påminner ungdomarna om den resa de gör under sin konfirmandtid. För många kan det vara en symbol för den kristna identiteten. Ett sätt att visa att man är kristen och konfirmerad. Ungdomarna nämner även i gruppintervjuerna att då de ser vänner och bekanta bära kors väcks minnen från konfirmationsläger men om det är en främmande person som bär korset gör de endast ett antagande om att personen är kristen men korset i sig väcker inget minne. Detta tyder på att korset får olika betydelser beroende på vem som bär det eller var det förekommer.

–Det korset jag fick på konfirmationen är goda minnen men andra kors är bara sådana som ska finnas där, de ger den där stämningen i kyrkan.

I ovanstående citat framkommer att det kors som påminner ungdomarna om församlingen och konfirmationslägret har en annan betydelse än till exempel de kors som finns i kyrkan. Korset som finns på kyrkväggen, på altaret eller vid en grav förknippar ungdomarna med döden. Detta kan bero på att det ofta finns ett kors i dödsannonser, framför ett årtal då någon dött eller vid väggkanten där det skett en trafikolycka med dödlig utgång.

Korset som ofta används som en symbol för döden står inom kristendomen också hoppet om att livet övervinner döden. I Bibeln står det att Gud älskade världen och

gav den sin son för att de troende ska ha evigt liv.⁸⁸ Endast en av informanterna tar upp försoningsteologin i diskussionen om korset.

–Nå jag får så där frihet, eller hopp också. Jag ser också Jesus på korset och vad han gjorde, som att synden eller döden inte har sista ordet, utan uppståndelsen är typ det jag tänker.

Det tomma korset symboliserar inom kristendomen påskens händelser och ska föra den kristnas tankar till Kristi uppståndelse.⁸⁹ Det är inte entydigt vad korset betyder för kyrkan, kristna eller vad det betyder att bära ett kors runt halsen. De ungdomar som deltog i gruppintervjuerna verkar inte ägna någon större tanke åt korsets betydelse. Ungdomarna förknippar inte heller korset speciellt till kyrkans lära eller ungdomsarbetet. I diskussion kring synd, skuld och skam skulle man kunna förvänta sig att korset och dess symbolik tog större plats.

Små barn ritar ofta Gud som en äldre man med skägg som sitter på ett moln. Ungdomarna kan redan tänka och analysera på ett djupare plan. De kan förklara sina tankar med hjälp av symbolik och behöver inte samma konkreta bilder för att beskriva vem Gud är. Ungdomarna vittnar i intervjuerna om att det är svårt att greppa vem eller vad Gud är. Ungdomarna har väldigt svårt att sätta fingret på vad de lärt sig om Gud eller gudsbilder i församlingsverksamheten. De kan i princip inte nämna något exempel på vad de skulle lärt sig om teologi eller kyrkans lära. Ungdomarna lever i nuet, de funderar inte på vad de lärt sig tidigare. Den kunskap de får blir någonting som påverkar dem omedvetet. Det är inte frågan om att församlingarna inte skulle genomföra denna undervisning, utan det är snarare så att de unga har svårt att plocka ut vad som är sådant som kyrkan undervisar om och vad som endast är vanliga ”vardagsdiskussioner”.

Ungdomarna som deltog i intervjun beskriver Gud som kärleksfull och rättvis. Det är fortfarande fråga om en liknande Gud som barn ofta beskriver, en trygg famn. Ungdomarna beskriver Gud som mäktig. En av dem nämner att Gud ser människans synder:

⁸⁸ Joh 3:16, *Bibel 2000*, Bibelkommissionen översättning, 1999.

⁸⁹ ”Korset” Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, <https://evl.fi/ordlista/-/glossary/word/Korset> (läst: 20.8.2021).

–Ganska rättvis Gud och kärleksfull, man ser det också när man läser bibeln, den rättfärdige älskar Gud och synderna ser han också.

Samtidigt som Gud ses som tillitsfull och som en trygghet finns där ändå ett tvivel. En av ungdomarna förklarar Gud på följande sätt:

–Allsmäktig, god och rättvis. Men det kan jag också tycka att är knepigt om man läser Gt och Nt, att det känns som att gudsbilden skiljer sig där. Det är svårt att få grepp om det.

Det kan alltså konstateras att ungdomarna som intervjuades inte är helt säkra på att Gud alltid är god och kan befria dem från deras känsla av synd, skuld eller skam. Att lära sig handlar ändå om att förändra sitt sätt att tänka. I kyrkans undervisning handlar det inte bara om att lära sig vad som står i Bibeln. Astley menar att religiös undervisning handlar om att förändra ens egna attityder, vad man tror på, värderingar och även våra handlingar.⁹⁰

Den andliga skammen handlar om att en person inte känner sig accepterad av en religiös grupp eller av Gud.⁹¹ Då uppstår frågan om man duger inför Gud. Ungdomarna tar inte direkt upp denna fråga men de resonerar kring hur andra religiösa människor tänker och vad som förväntas av en person som är troende. Detta framkommer bland annat i frågan om det finns saker som man inte får eller vill diskutera med andra kristna. Speciellt i den mellersta delen av stiftet blir detta tydligt.

–Med vissa personer som jag känner, som är troende, så är det kanske inte så att man inte får diskutera, men det är lite obekvämt att diskutera t.ex. sexualitet med dem.

Känsliga frågor som sexualitet, val av livsstil, arbete och studieinriktning är sådant som ungdomarna funderar på om de gör rätt ur ett kristet perspektiv. Om det inte finns en uppfattning bland ungdomarna i ungdomsverksamheten att alla frågor är okej att lyfta fram kan det finnas en risk att församlingarnas undervisning om synd, skuld och skam försämrats. Det finns många olika traditioner och normer för hur en kristen ska leva sitt liv. Detta sätter en press på ungdomarna som fortfarande söker sig själva. Det

⁹⁰Astley, "Ordinary Theology", 21.

⁹¹ Kettunen, "Kätketty ja vaiettu", 27.

är därför av stor vikt att ungdomarna upplever att församlingarna stöder dem i sin utveckling och inte tenderar att tysta ner ungdomarnas diskussioner eller styra ungdomarnas iver att söka svar på sina frågor.

6. KYRKANS MÖJLIGHETER ATT BEFRIA

I detta kapitel söker jag svar på min fjärde forskningsfråga genom analys av intervjumaterial från fokusgrupperna.

För Z-generationen är det viktigt att allt ska hända genast, det växer snabbt en frustration då saker och ting tar tid.⁹² För många ungdomar blir kyrkan en plats där man får vila ut. Kyrkan förändras inte i samma snabba takt som resten av samhället. Här har kyrkan såväl sin styrka som sin svaghet. Styrkan handlar om att ungdomarna behöver sakta ner sitt tempo. Församlingen kan utgöra en oas, där ungdomarna får vila, ta saker i lugnt tempo, i en takt som känns bra för dem själva. Magdalena Nordin menar att ungdomars engagemang i religiösa sammanhang skapar en känsla av delaktighet hos de unga som känns meningsfull.⁹³ Ungdomarna som intervjuades är eniga om att kyrkan försöker skapa en plats för alla:

–Vår församling lägger stor vikt vid gemenskapen, att alla ska ha en plats, det är den viktigaste frågan.

Ungdomarna anser det vara den viktigaste uppgiften församlingen har. Att de ska ha en plats att komma till. Ungdomar söker fortfarande sin identitet. Det kan då vara en trygghet att ha ett ställe att komma till där man vet att man alltid är välkommen som man är. I tidigare forskning har ungdomarna svarat på ett liknande sätt. Ungdomar upplever att de får en möjlighet att vara delaktiga och delta främst av sociala skäl.⁹⁴ Ungdomarna jag intervjuade har sökt sig till församlingsverksamheten just på grund av gemenskapen till andra i samma ålder. Så här beskriver en av ungdomarna varför hen sökt sig till kyrkan:

–Jag tycker kanske nog att vara hjälpledare är roligast, men nog är det roligt att vara på ungdomssamlingar och tjejrubb, när man inte är så många och får en bättre gemenskap med andra

Samtidigt kan kyrkans långsamma förändring stå i konflikt med generation Z, om de känner att kyrkan inte hänger med i tiden. Det kan byggas upp en mur mellan den unga

⁹² Tähkääpää, Taavitsainen, Lehtinen, Kallinen, Ojala, Jutila, Syrjä-Turpeinen, Tukeva & Lampenius, 11.

⁹³ Magdalena Nordin, "Leder ungdomars religiösa engagemang till ökad delaktighet och hälsa?", *Svenska Teologiska Kvartalskrift*. 88:3 (2012): 110.

⁹⁴ Nordin, 115.

och kyrkan då den unga känner att hen inte har en plats i kyrkan eller att kyrkan inte försvarar och stöder dens åsikter och tankar. Det kom bland annat upp i fokusgrupperna på följande sätt:

–Folk kunde vara mera öppna med att diskutera utan att nödvändigtvis kunna hitta svar. Att man inte behöver ha varken rätt eller fel. Man behöver inte se den andras åsikt som ett personligt påhopp.

–Man läser [Bibeln] så som man vill tolka den. Men när man sätter det i kontext, så är det egentligen så? Vi nöjer oss med sanningen som varit predikad i flera hundra år utan att ifrågasätta [den].

Det är inte bara kyrkan i sig eller ledarna för ungdomsarbetet som bidrar till att ungdomarna kan ställa sig kritiska till diskussioner i kyrkan. Det är gemenskapen. Här har anställda i församlingar en viktig roll att bidra till en öppen diskussion. För ungdomarna är det viktigt att få ifrågasätta och hitta egna svar på frågor. De vill inte tro blint på vad som sägs i kyrkan.

Teorin levd religion har stor betydelse när kyrkan och församlingarna utvecklar sin verksamhet. Som i många andra delar av Europa har kyrkorna i Finland relativt tomma kyrkbänkar på söndagar, ändå är många högtider, riter, frivilligarbete och kristen musik en stor del av människors vardag.⁹⁵ Inom forskningsfältet för levd religion anses det att människan har lättare att tolka upplevelser än att tro på den kristna läran utan att själv ha upplevt det som sägs.⁹⁶

I intervjuerna märks det att ungdomarna gärna diskuterar och vill vara med och fundera på vad den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland står för. Inom ordinär teologi framhålls det att en person alltid tar med sig sina egna tankar och idéer i sin tolkning av den teologi som lärs ut och på det sättet skapar sin egen teologi.⁹⁷

Jag bad mina informanter ge ett råd till kyrkan. En av informanterna sa följande:

–För att samhället förändras måste man förändra vissa saker så att det inte blir en kulturkrock. Man måste ha samma principer [i kyrkan] men göra dem aktuella till tiden.

⁹⁵ Ammerman, 88-89.

⁹⁶ McGuire, 13.

⁹⁷ Astley, "Exploring Ordinary Theology", 46-47.

Om kyrkan ska kunna befria ungdomarna från obefogade negativa känslor behöver det fattas beslut snabbare. Kyrkan måste bland annat få ett avslut på diskussionen om samkönat äktenskap. Idag kan inte ungdomarna i den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland säga vad kyrkan står för. Det gör det svårt för dem att se på sin egen och andra människors sexualitet utan att fundera på om det är syndigt eller skamligt. Ungdomarna är inte ensamma om saken. Även biskoparna i Finland har svårt att komma till en konsensus i frågan om samkönade äktenskap.⁹⁸

Ungdomarna tycker ändå inte att kyrkan i slutändan fokuserar mycket på synd. Enligt ungdomarna fokuserar kyrkan mera på förlåtelse. Speciellt i den södra delen av stiftet tar ungdomarna upp det flera gånger.

–Jag vet inte, det är så där, att åtminstone så talar vi mera om förlåtelse som är av större vikt än synden. Att synden blir så där i bakhörnet och så är det förlåtelsen man fokuserar på.

Utifrån intervjuvärdens verkar det inte som att kyrkan får ungdomarna att må dåligt av synd. Kyrkan har istället lyckats vända synd så att ungdomarna känner att de blir förlåtna. Ungdomarna tar inte upp att de skulle be Gud om förlåtelse och de verkar heller inte frukta för att Gud skulle straffa dem. Istället anser de att Gud alltid förlåter. Ungdomarnas gudsbild bidrar till att motverka känslan av synd, skuld och skam. Det verkar ske helt automatiskt. Detta tjänar sitt syfte. Ungdomarna hyser, att döma av intervjuvärdens, tillit till Gud, att han bär deras synder och förlåter dem, befriar dem från obefogade känslor av synd, skuld och skam. Kyrkan som straffade eller ökade människors känsla av synd och skam verkar ha förpassats till det förflutna.

Samtidigt finns det ändå ungdomar som uppger i intervjuerna att man inte med alla kristna öppet kan föra fram sina åsikter. Det finns vissa teman som de känner inte skulle tas emot särskilt väl i alla delar av Borgå stift. I den mellersta delen av stiftet säger en av ungdomarna följande:

– Jag är skeptisk till att ta bibeln ordagrant, man måste läsa mellan raderna för att kunna förstå rätt. Men det är åsikter man inte vill säga i alla kristna grupper.

⁹⁸ Elsa Kemppainen, Initiativ om vigsel av samkönade par behandlas av kyrkomötet: "Pressen har ökat", i *Huvudstadsbladet*, 3.8.2021, hämtat från Huvudstadsbladet, <https://www.hbl.fi/artikel/5cf37a63-bf80-4846-a177-b6726f8232e3>

I och med att församlingarna i Borgå stift har influerats av väckelserörelser och andra organisationer, speciellt i stiftets mellersta och norra delar, kan det orsaka tvivel hos de unga. De kanske inte vågar ställa alla sina frågor på en ungdomssamling och söker kanske då gemenskap eller svar på sina frågor på annat håll. Här kunde personalen i församlingarna betona det som ungdomarna lyfter fram som anledningar till att de kommer till ungdomssamlingar. Nämligen gemenskapen, allas lika värde och att man får komma precis som man är.

Ungdomarna framhåller att skuld och skam är känslor som människor utsätts för oberoende om de är kristna eller inte. Synd däremot är någonting som enligt ungdomarna endast har betydelse för den som är troende. Bara för dem som hör till kyrkan spelar synden en roll. Det är alltså tvetydigt om kyrkan i dess övergripande verksamhet skapar känslor av synd, skuld och skam eller om den befriar från dessa känslor. Däremot är det tydligt att de intervjuade ungdomarna genom församlingarnas ungdomsarbete befrias från känslan av synd, skuld och skam. Ungdomarnas tro, levd religion, skapas av de metoder de använder sig av för att tolka, diskutera och dela med sig av den kristna läran, riter och traditioner.⁹⁹ För att kyrkan ska kunna befria ungdomarna från obefogade känslor av synd, skuld och skam också i framtiden bör de fokusera på ungdomarnas erfarenheter och hur de kan se Guds förlåtelse i handlingar varje dag.

År 2020 var de över 600 000 deltagare i åldersspannet 15–18 som deltog i verksamheten i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. År 2019 innan coronapandemin var motsvarande siffra över en miljon.¹⁰⁰ Denna åldersgrupp är därmed en av de aktivaste inom kyrkan. Ungdomsarbetet och kristna samlingar för ungdomar drar till sig en stor del av ungdomarna som är medlemmar i kyrkan. Inte minst syns detta i Borgå stift där Höstdagarna drar till sig flera hundra ungdomar och hjälpledarverksamheten är mycket etablerad på många håll i stiftet. Det höga deltagarantalet kan ge en antydning om att ungdomarna mår bra av kyrkans verksamhet för unga.

⁹⁹ McGuir, 98.

¹⁰⁰ ”Verksamhetsstatistik 2020 årssammandrag” Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, <https://www.kirkontilastot.fi/viz.php?id=152> (läst 4.8.2021).

Ungdomsarbete beskrivs av alla informanter som en trygg gemenskap. Ungdomarna menar att det viktiga är att de känner tillhörighet.

–Gemenskapen, att det är gjort för oss för att vi ska trivas.

Under ungdomsåren är stora kamratgrupper betydelsefulla och utanförskap upplevs ofta under denna tid som väldigt jobbigt.¹⁰¹ Eftersom kyrkan bjuder in alla och pratar om allas lika värde och jobbar för att alla ska trivas och ha en plats kan kyrkan fungera som en plats där bland annat känslan av skam minskar. När det inte finns ett lika stort behov av att prestera, att klä sig lika eller göra på ett visst sätt kan människans känsla av skam eller att inte passa in minska. I de södra delarna av stiftet lyfter ungdomarna även upp vikten av att alla i kyrkan behandlas jämlikt, att fördomar läggs åt sidan och att alla får komma som de är.

¹⁰¹ Erling & Hwang, 28-29.

7. SAMMANFATTANDE SLUTSATSER

Studiens arbetssyfte var att ta reda på hur ungdomar ”gör teologi” av orden synd, skuld och skam. Det övergripande syftet var att genom min studie bidra till kunskap och reflektion i kyrkan och samhället som i förlängningen kan främja ungdomars livskvalitet och psykiska hälsa. Jag valde att rikta in mig på de ungdomar i Borgå stift som är aktiva i en församlingsverksamhet i den Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Då ordet skam spelar en stor roll i ett sekulariserat samhälle har synd och skuld fallit lite i skymundan. Jag har gjort en kvalitativ intervjustudie för att söka svar på mina forskningsfrågor. Nedan följer en sammanfattning av projektet och en redogörelse av vad jag kommit fram till.

I denna avhandling har jag behandlat frågan hur ungdomar förstår och tillämpar orden synd, skuld och skam och vad dessa har för inverkan på deras liv. Jag har fyra forskningsfrågor som jag utgått ifrån. För att besvara frågorna valde jag fokusgruppintervjuer som arbetsmetod. Jag intervjuade sammanlagt 18 ungdomar från fem olika församlingar i olika delar av Borgå stift. I min avhandling har jag delat in Borgå stift i tre delar, södra, mellersta och norra, för att geografiskt kunna analysera skillnader och likheter i ungdomarnas sätt att uttrycka sig och tolka orden synd, skuld och skam.

Efter genomförda intervjuer transkriberades det inspelade materialet, varpå det analyserades utgående från forskningsfrågorna. Att göra intervjuer med fokusgrupper var en fungerande metod för att få fram material för avhandlingen. De problem som uppstod hade främst att göra med pandemiläget då två träffar slogs samman till en och intervjuerna gjordes via videokonferensredskapet Zoom. En fysisk träff med en återkopplande diskussion kunde möjligen ha givit en bredare bild av ungdomarnas åsikter. Samtidigt är det möjligt att distansintervjuer givit en känsla av anonymitet och att ungdomarna härigenom mera öppet berättat om sina tankar.

Den första forskningsfrågan löd: *Hur tolkar församlingsaktiva ungdomar i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland begreppen synd, skuld och skam?* Ungdomarna i Borgå stift har inget klart svar på hur synd kan tolkas eller beskrivas. Synd är enligt dem oundvikligt eftersom vi lever tillsammans med andra människor och någonting

som skapas av att andra ser ens handlingar som fel. Geografiskt skiljer sig ungdomarnas svar på så sätt att ungdomarna i norr lyfter fram syndafallet och hänvisar till uttalanden av församlingens anställda då de beskriver synd. Ungdomarna i södra delen av stiftet talar endast om synd som en känsla som man upplever. Vad som kan anses intressant är att ungdomarna oberoende av församling är eniga om att synd har en central betydelse i kyrkan men att det just i deras församling inte talas märkbart om synd. Synd lyfts fram under konfirmationstiden och i gudstjänster under syndabekännelsen, men utöver detta säger sig ungdomarna mest höra anställda prata om förlåtelse och allas lika värde.

En mycket intressant iakttagelse är att ungdomarna inte talar om skuld som ett kyrkligt begrepp utan oberoende av sin kyrkliga bakgrund förknippar de ordet skuld med vardagliga händelser och speciellt med pengar. De talar om en skuld som det går att gottgöra för senare, som inte behöver bli förlåten. Skuld är enligt ungdomarna i Borgå stift något som de tänker på då det handlar om ekonomi. Det handlar om att vara skyldig en annan person pengar. Det andra som kommer upp är att vara skyldig till ett brott. När diskussionerna i fokusgrupperna går djupare in på temat kommer ändå ungdomarna i norra delen av stiftet in på att skuld kan handla om Jesus även om de sagt att de inte relaterar ordet till kyrkan. Så även om ungdomarna säger att de endast förknippar synd med kyrkan kommer en del in på teologiska frågor också då det gäller skuld.

Ordet skam väcker många tankar hos ungdomarna. Ordet skam har under de senaste åren flitigt använts inom skönlitteratur, tv-serier, i musikbranschen och i media. Skuld och skam förknippas ofta med varandra vilket gjort att skam inte har en klar teologisk förklaring. Skam är för ungdomarna den känsla som uppstår och påverkar en person mest då denna har gjort någonting fel. Det framkommer att ungdomarna på olika sätt även tycker att känslan av skam skapas utifrån grupper eller samhällets normer. Det handlar inte om att församlingen skulle tänka att något är skamligt utan att man känner skam för att man tänker annorlunda än andra i samhället eller att man kollektivt anser att någonting är skamligt.

Det jag märkte i intervjuerna var skillnaden på ungdomarnas sätt att uttrycka sig och svara på mina frågor. De kom ofta till samma slutsatser men hur de uttryckte sig

varierade. I de södra och mellersta delarna av stiftet var ungdomarnas svar och resonemang ofta konkretiserade genom exempel ur deras vardag, de talade sällan i religiösa termer och hänvisade inte heller till församlingsanställda eller bibeltexter. I den norra delen av stiftet svarade ungdomarna däremot oftare att någon av de församlingsanställda sagt något eller så hänvisade de till Gud eller Jesus i sina svar. Det intressanta här är att de ungdomar som svarade med vardagliga exempel hade svårt att sätta ord på kyrkans lära även om man kan se att de tillämpar kristna principer i sina handlingar. Däremot hade de som oftare svarade med religiösa exempel eller relaterade sina svar till Gud eller Jesus svårare att konkretisera dem genom vardagsexempel.

Den andra forskningsfrågan löd: *Hur påverkar synd, skuld och skam ungdomarnas syn på olika samhällsfenomen?* Jag valde att fokusera på de samhällsfenomen som ungdomarna i fokusgrupperna lyfte fram som speciella för deras generation. Det lyftes fram tre centrala fenomen som är aktuella för ungdomar på 2020-talet. Dessa är sociala medier, pressen att vara speciell och den ökade psykiska ohälsan bland unga. Sociala medier är för de flesta ungdomar ett måste. De känner att de behöver vara anträffbara hela tiden och aktiva på olika sociala kanaler såsom TikTok, Instagram och Snapchat. Är man inte aktiv på sociala medier kan man lätt hamna utanför eller gå miste om någonting. För ungdomar är gemenskap och känsla av samhörighet enormt viktigt. Då man delar material på sociala medier, får följare, kommentarer, någon gillar din bild, film eller ditt inlägg skapas en samhörighet, en gemenskap och ungdomarna känner sig bekräftade. Sociala medier har förändrat hela vårt samhälle. Tidigare var det normala att umgås med vänner och bekanta fysiskt på något café eller ute i en park, nu är det normala att sitta med telefonen i handen och via den vara i interaktion med andra människor.

Sociala medier för inte bara med sig att man inte fysiskt träffar andra människor. Ungdomarna vittnar om hur nätmobbning blir mångas vardag. Det är lätt att sprida rykten över internet eller bilder på en annan person som kan vara kränkande eller hånande. Den virtuella världen skapar en känsla av anonymitet vilket gör att man säger sådant man inte skulle göra ansikte mot ansikte. Ungdomarna berättar också att sociala medier speciellt bidrar till skam just på grund av att det är så lätt att sprida bilder eller kommentera inlägg. På sociala medier lägger ungdomar ofta ut redigerade bilder och

endast sådant som ger en positiv bild av en själv, ens prestationer eller någon ägodel. Detta skapar också en stor press att uppnå någonting och att till exempel äga den senaste modeprylen.

Ungdomarna drivs av en känsla av att de behöver vara speciella. Ungdomarna känner en stor press att de redan i tidig ålder borde veta vad de vill göra med sina liv och för att till exempel få ett jobb behöver de stå ut från mängden. De blir ibland ett dilemma mellan att vara speciell men samtidigt passa in i mängden då man helst ska lyssna på samma musik som alla andra och klä sig på samma sätt och passa in i de kroppsideal och normer kring relationer och sexualitet som finns i samhället. Att känna skam för att vara annorlunda framkommer speciellt tydligt i de norra delarna av stiftet. Där kan det kristna livet präglas av en konservativ tolkningstradition vilket skapar en konflikt i den unga som utforskar sig själv, sina framtidsmöjligheter och sin sexualitet. Samtidigt kan också den ungas val att själv leva efter en konservativare tradition skapa konflikter i skolan och andra icke kyrkliga sammanhang. Ungdomarna förknippar skam med att må dåligt och ha ångest. Skamvrån var tidigare ett medvetet sätt att skapa skam och skuld känslor hos en person, i dagens samhälle sker det mer diskret. För även om skamvrån inte existerar i dagens samhälle utsätts ungdomar indirekt för det genom utfrysning eller genom att bli utskrattade. Många ungdomar mår dåligt idag och ungdomarna anser att skam är den största bidragande faktorn.

I diskussionen kring samhällsfenomen har skam en betydande roll i hur ungdomar tolkar hur de borde vara och vad som påverkar deras psykiska hälsa. Däremot lyfter ungdomarna få gånger fram synd och skuld. Som tidigare nämnts tar ungdomarna upp skuld genom att hänvisa till ekonomi. Synd i sammanhanget samhällsfenomen kommer endast upp i intervjun med ungdomarna från norra delen av stiftet. Där menar de att synd inte är en så stor börda för ungdomarna eftersom Gud också finns i det som är dåligt.

Den tredje forskningsfrågan löd: *Hur anser ungdomarna att deras församlingar behandlar orden synd, skuld och skam i sin undervisning?* Skam har helt klart en stor roll i ungdomarnas vardag. Ändå är det ordet synd de lyfter fram då vi diskuterar kyrkans undervisning. Ungdomarna är alla överens om att synd lyfts fram i mässan. De är också överens om att de inte behandlar synd, skuld och skam i

ungdomsverksamheten men att de möjligen diskuterat dem då de deltagit i konfirmandverksamheten. Det anges i styrdokumentet för ungdomsarbetet att församlingarna ska hjälpa ungdomarna att utvecklas i sin kristna tro och granska kyrkans teologi utifrån ungdomarnas perspektiv. Eftersom synd, skuld och skam är återkommande teman inom konfirmandverksamheten, hjälpledarutbildningen och i kyrkans gudstjänstliv kan det antas att ungdomarna och församlingarnas anställda inte alltid talar samma språk. Utgående från studien verkar det som om ungdomarna har svårt att orientera sig i dessa termer och tillämpa dem i sina liv. I ungdomsarbetet finns alltså rum för utveckling. Då det eventuellt funnits en rädsla för att skuldbelägga, skapa en känsla av synd eller skam har församlingarna kanske dragit sig för att prata klarspråk med ungdomarna och i stället lyfter mer ensidigt fram förlåtelse.

Jag frågade även ungdomarna om Gud, korset och om det finns sådant som man inte får eller vill diskutera om i församlingsverksamheten eller med andra ungdomar som är aktiva i församlingen. Vad gäller korset verkar ungdomarna inte ägna någon tanke åt korset som symbol för varken synd, skuld eller skam. Det som nämns om korset och kyrkans lära är samtidigt sådant som teologer skulle beteckna som försoningsteologi. I de mellersta delarna av Borgå stift funderar ungdomarna kring fördomar och förväntningar. Förutsätter den kristna tron att du ska vara på ett visst sätt? De nämner att det t.ex. kan kännas obekvämt att diskutera sexualitet om man har olika synpunkter. I Evangelisk-lutherska kyrkan i Finlands styrdokument som behandlar teologi och ungdomsarbete deklarerar det att församlingarnas olika teologiska traditioner ska få styra deras teologiska val. Att inte ha klara riktlinjer kan ha gjort det svårt för anställda att undervisa kring teman om synd, skuld och skam. Det kan även bidra till att ungdomarna inte kan säga vad kyrkans lära om synd, skuld och skam är och därför har svårt att hitta exempel på dessa i sina liv eller i kyrkans undervisning.

Den sista forskningsfrågan handlade om kyrkan som befriare och löd: *Hur kan kyrkan bidra till att ungdomarna befrias från obefogade känslor av synd, skuld och skam?* Församlingarnas ungdomsverksamhet fungerar enligt ungdomarna ofta som en oas dit du kan komma som du är och inte behöver prestera. I skolan och på fritiden har ungdomarna ofta ett hektiskt schema som de följer, det händer mycket på en och samma gång. På ungdomskvällar får man möjlighet att stilla sig, man behöver inte prestera. Ungdomarna upplever att det viktigaste med ungdomsverksamheten och

församlingen är gemenskapen, att verksamheten är utformad för att de ska trivas. Verksamheten varierar beroende på församling, men aktiviteter där de får vara tillsammans med andra ungdomar är viktiga. Även om ungdomarna nämnt att de förknippar synd med kyrkan verkar det utifrån studien inte öka deras känsla av att de skulle vara syndiga eller synda. Det är snarare tvärtom. Speciellt i södra delarna av stiftet är ungdomarna överens om att synd finns någonstans i bakgrunden och församlingarna betonar förlåtelse.

Mycket av ungdomarnas psykiska ohälsa bottnar i sociala medier. De lyfter fram att känslan av skuld och skam är oberoende om man är troende eller inte. Känslorna av skuld och skam skapas enligt intervjuvären i andra sammanhang än de kyrkliga, i till exempel skolan och på sociala medier. Kyrkan försöker möta de unga på sociala medier och i deras vardag genom att ha egna konton på de olika kanalerna. Det enda som inte talar för att kyrkan skulle kunna befria ungdomar från obefogade känslor av synd, skuld och skam är det att kyrkan förändras långsamt. Ungdomarna poängterar att de anser att kyrkans budskap är viktigt men att de principer kyrkan tillämpar bör aktualiseras bättre i dagens samhälle. De oroar sig också för konflikterna inom kyrkan, om kyrkan inte kommer till ett avslut i diskussionen kring samkönade par ökar risken att en del ungdomars känslor av synd, skuld och skam ökar.

Likheter och skillnader med resultatet i Norge

Som nämndes i inledningskapitlet fick denna avhandling sin start då ett likartat projekt i Norge inledes. I augusti 2021 publicerades den första artikeln kopplad till detta projekt. I projektet i Norge valdes två församlingar ut som representerade två olika tolkningstraditioner inom den norska kyrkan. Forskarna församlingarna för öst och väst. Det är möjligt att jämföra svaren med de som framkommit i intervjuerna här i Finland, eftersom ungdomarna som deltog i fokusgrupperna i Finland också kommer från församlingar med olika tolkningstradition.

I såväl Finland som Norge har skam blivit något av ett modeord. Det används i flera sammanhang både inom kyrklig verksamhet och i vardagen. Även om synd inte lyfts fram i samma utsträckning så finns tanken på synden ändå hos ungdomarna.

Ungdomarna i båda länderna beskriver synd som en handling. En handling där man gör någonting fel.

Det som är intressant är att olika teologiska tolkningstraditioner i båda länderna påverkar hur ungdomarna ser på sig själv. I den norska studien framgår det att i öst, där tolkningstraditionen är starkare knuten till Bibeln, är ungdomarna oroliga för att bli avvisade eller föraktade. Detta resulterar i att de försöker dölja sidor av sig själv eller sina åsikter för sina vänner. I min studie finns ett liknande mönster i den norra delen av Borgå stift, som till sin karaktär är mer ”konservativt” eller anses hålla mera på gamla traditioner. Även där uttrycker ungdomarna en oro för att berätta om sina åsikter och håller dem därför för sig själv.

I båda länderna handlar skam om identitet. Man känner skam för att man kanske tänker annorlunda än klasskompisar eller så känner man skam för att man tror att andra tänker negativt om en. I båda länderna handlar det mycket om att prestera. Skammen påverkar ungdomarna väldigt mycket när det kommer till frågan om att hitta sig själv. I den mellersta delen av Borgå stift menar en av ungdomarna att gruppträck skulle vara den största bidragande orsaken till att många unga känner skam. I Norge säger en ungdom i öst att man inte kan slappna av i skolan eftersom där finns flera hundra människor som följer en med blicken.

Du är värdefull och bra som du är. Med liknande ord beskrev majoriteten av alla ungdomar som deltog i studierna i såväl Finland som Norge vad kyrkans viktigaste budskap är: att Gud älskar alla, att alla är accepterade och att alla är lika mycket värda. Det var endast en grupp som kom fram till ett avvikande budskap. Ungdomarna i en av fokusgrupperna i södra delen av Borgå stift ansåg att kyrkans viktigaste budskap är att alla ska sträva efter det goda. De resonerade länge kring detta och kom till slutsatsen eftersom de tyckte att respekt för medmänniskor och de tio buden är bland de viktigaste.

Oavsett om det är en församling i den Evangeliska-lutherska kyrkan i Finland eller den norska kyrkan kan den kristna gemenskapen sägas fungera som en skyddsmekanism för ungas psykiska hälsa. I samhället har det över tid funnits en föreställning om att kyrkan betonar synd och får människor att känna att de syndat. Så kanske det är till en viss mån. Speciellt i gudstjänsten kommer syndtematiken fram i olika liturgiska

moment. Men samtidigt som kyrkan får människan att inse att hon har gjort fel talas det alltid om förlåtelse, hopp och tro på en bättre framtid. Ungdomarna verkar ta fasta på förlåtelsen och ser kyrkan som en trygg plats, en plats där man kan vila.

Gemenskapen och känslan av att bli accepterad i församlingarnas ungdomsverksamhet minskar också pressen utifrån hos de unga och de vågar vara sig själva. I båda länderna har ungdomarna som intervjuats sagt att de upplever att kyrkan inte tillför dem en känsla av skam. Det finns ingenting i själva ungdomsarbetet som fått dem att känna skam. En känsla av skam uppstår snarare i andra sammanhang som i skolan, på sociala medier eller så är det ungdomarnas egna krav på dem själva som orsakar känslan av skam. Ibland kan de fundera på vad Gud skulle tycka om dem i någon situation men då anser de även att förlåtelsen och försoningen är av större betydelse.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Otrykta källor

Intervjumaterial hos författaren

Transkriberad fokusgruppintervju Norr 1
Transkriberad fokusgruppintervju Mellan 1
Transkriberad fokusgruppintervju Syd 1
Transkriberad fokusgruppintervju Syd 2
Transkriberad fokusgruppintervju Syd 3

Internet

”1960-luku – Suomen matkailuhistoria” TUI,
<https://www.tui.fi/inspiration/1960-luku-suomen-matkailun-historia/>

”Enkäten Hälsa i skolan 2019 och 2021” Institutet för hälsa och välfärd,
https://sampo.thl.fi/pivot/prod/sv/ktk/ktk1/summary_perustulokset2

”Korset” Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland,
<https://evl.fi/ordlista/-/glossary/word/Korset>

”Om Borgå stift” Borgå stift,
<https://www.borgastift.fi/om-borga-stift/>

”Puhe synnistä on ajankohtaista” Piispa Seppo Häkkinen,
<https://www.mikkelinpiispa.fi/kirjoitukset/puhe-synnista-on-ajankohtaista/>

”Väckelserörelser och organisationer” Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland,
<https://evl.fi/fakta-om-kyrkan/kyrkan-och-samhället/väckelserörelser-och-organisationer>

”Verksamhetsstatistik 2020 årssammandrag” Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland,
<https://www.kirkontilastot.fi/viz.php?id=152>

Tryckta källor och litteratur

Alameri, Cecilia. ”Tonåringar undrar över synd, skuld och skam” *Nyckeln*, nr. 4 (2021): 40–41.

Ammerman, Nancy T. “Lived religion as an emerging field: An assessment of its contours and frontiers” *Nordic Journal of Religion and Society*, 29:2 (2016):87.

Astley, Jeff. *Ordinary Theology: Looking, Listening and Learning in Theology: Explorations in Practical, Pastoral and Empirical Theology* (Aldershot: Ashgate Publishing Company, 2002).

Astley, Jeff. "The Analysis, Investigation and Application of Ordinary Theology" i *Exploring Ordinary Theology: Everyday Christian Believing*, red. Jeff Astely & Lesleie J. Francis, 1–9. Surrey: Ashgate Publishing Company, 2013.

Astley, Jeff. "Ordinary Theology and the Learning Conversation with Academic Theology" i *Exploring Ordinary Theology: Everyday Christian Believing*, red. Jeff Astely & Lesleie J. Francis, 45–54. Surrey: Ashgate Publishing Company, 2013.

Bibel 2000. Bibelkommissionen översättning 1999.

Erling, Ann & Hwang, Philip. *Ungdomspsykologi, Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och kultur, 2001.

Ett stort under – Plan för konfirmandarbetet: "Att leva inför Guds ansikte". Kuopio: Kyrkostyrelsen, 2017.

Furseth, Inger & Repstad, Pål. *Religionssociologi en introduktion*. Malmö: Liber, 2005.

Graff-Kallevåg, Kristin & Stangeland Kaufman, Tone. "Synd og skam i autentisitetens tidsalder: en analyse av ungdommers teologisering" i *Kirke og kultur*, 126:3 (2021): 262–278.

Grantén, Eva-Lotta. "Med synd född eller helt perfekt?", i *Luther som utmaning: om frihet och ansvar*, red. Elisabeth Gerle, 135–162. Stockholm: Verbum, 2008.

Henriksen, Jan-Olav. *"Imago Dei: Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet"*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003.

Hiipakka, Hanna. *Nuoruuden aalloilla; opas nuorille ja heidän vanhemmilleen*.

Huvudstadsbladet, "De första kablarna mellan Finland och Sverige", 1.11.1928.

Johnson-Miller, Beverly C. "Transformation, religious." i *Encyclopedia of religious and spiritual development*, red. Elizabeth M. Dowling & W. George Scarlett, 456–457. Thousand Oaks: Sage Publications, 2006.

Kemppainen, Elsa. "Initiativ om vigsel av samkönade par behandlas av kyrkomötet: Pressen har ökat." *Huvudstadsbladet*, 3.8.2021. Hämtat från Huvudstadsbladet, <https://www.hbl.fi/artikel/5cf37a63-bf80-4846-a177-b6726f8232e3>

Kettunen, Paavo, *Kätkeyty ja vaiettu: Suomalainen hengellinen häpeä*. Helsingfors: Kotimaa/Kirjapaja, 2011.

Kettunen, Paavo. "Häpeän teologia osana sielunhoidon teologista paradigmaa" i *Sielunhoidon teologia*, red. Isto Peltomäki, Suvi-Maria Saarelainen & Joonas Salminen, 95–112. Helsingfors: Kirjapaja, 2021.

Kyrkohandbok 1 för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Gudstjänstboken. Vasa: Församlingsförbundets förlag AB, 2000.

Kyrkohandbok 2 för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Evangelieboken. Vasa: Församlingsförbundets förlag AB, 2000.

Johansson, Thomas, Simon Lindgren & Anette Hellman. *Nya Uppväxtvillkor: Samhälle och individ i förändring.* Stockholm: Liber, 2013.

Jyri Komulainen, ”Kirkon paikka julkisessa tilassa” i *Kiistelty usko*. Kyrkans forskningscentral, 2014.

Jorma Laitinen, *Syntiinlankeemus, häpeä ja syyllisyys: uskonnonfilosofinen tutkielma.* Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, 2002.

Lidman, Satu. ”Häpeärangaistukset yhteisöllisenä kriisinä” i *Tieteessä tapahtuu* 30:2 (2014): 9–14.

Löfblom, Katariina. ”Nuorten kokemat yhteisölliset elämykset” i *Nuorisotutkimus* 34:4 (2016): 5–21.

Malinen, Ben. *The Nature, Origins, and Consequences of Finnish Shame-Proneness: A Grounded Theory Study.* Helsingfors: Helsinki University Print, 2010.

McGuire, Meredith. *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life.* New York: Oxford University Press, 2008.

Noppiari, Elina & Niina Uusitalo. ”Kavereita verkossa ja sen ulkopuolella: Näkökulmia nuorten verkkoyhteisöllisyyteen” i *Yksilöllinen yhteisöllisyys; avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*, red. Seppo Kangaspunta, 140–166. Tammerfors: Tampereen Yliopistopaino Oy, 2011.

Nordin, Magdalena. ”Leder ungdomars religiösa engagemang till ökad delaktighet och hälsa?” i *Svenska Teologiska Kvartalskrift*. 88:3 (2012): 110–120.

Pattison, Stephen. *Shame: Theory, Therapy, Theology.* Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Saastamoinen, Mikko. ”Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot” i *Yksilöllinen yhteisöllisyys; avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*, red. Seppo Kangaspunta, 61–91. Tammerfors: Tampereen Yliopistopaino Oy, 2011.

Tiainen, Antti. ”Kun internet saapui Suomeen, joku yritti heti murtautua ydintutkimuskeskukseen.” *Helsingin sanomat*, 22.4.2019. Hämtat från Helsingin sanomat, <https://www.hs.fi/teknologia/art-2000006079997.html>

Tursunovic, Mirzet. ”Fokusgruppsintervjuer i teori och praktik” i *Sociologisk forskning* 39:1(2002): 62–89.

Tähkää, Ari, Tiina Taavitsainen, Katja Lehtinen, Eija Kallinen, Sami Ojala, Juha Jutila, Sirpa Syrjä-Turpeinen, Pekka Tukeva & Simon Lampenius, *Ung i försmalingen*. Helsingfors: Kyrkostyrelsen 2013.

Vähäsarja, Petri. ”Some ei ole trendi – se on jokapäiväistä elämää.” *Seurakuntalainen* 16.8.2018. Hämtat från Seurakuntalainen, <https://www.seurakuntalainen.fi/uutiset/some-ei-ole-trendi-se-on-jokapaivaista-elamaa/>

Watts, Fraser. “Shame, Sin and Guilt” i *Forgiveness and Truth*, red. Alistair McFadyen & Marcel Sarot, 53–69. Edinburg: T&T Clark, 2001.

BILAGOR

BILAGA 1.

Diskussionsfrågor för fokusgrupper

1. Namnrunda:
 - (a) Ålder?
 - (b) Varför är du aktiv inom församlingens ungdomsverksamhet?
2. Låten du valt
 - (a) Spela upp en kort bit av ditt favoritställe i sången från t.ex. YouTube.
 - (b) Varför valde du denna sång?
 - (c) Vad handlar den om?
 - (d) varför är den viktig i ditt liv och eventuell koppling till kristen tro?
3. Vad tycker du speciellt mycket om i ungdomsarbete/kyrkan?
4. Är det något speciellt med att vara ungdom idag?
 - (a) Speciell kultur? Något som du tro skiljer sig från när dina föräldrar var unga?
5. Vad är det goda livet? Vad är viktigt för att ha det bra och att må bra?
 - (a) Lista följande ord: familjer, vänner, husdjur, idrott, musik, kultur, telefon, fest, sol, mat, kyrka. Ta en runda. Alla får säga vilka tre ord de tycker är viktigast för välmående.
 - (b) Finns det något ord som borde varit med på listan?
6. Berätta om ungdomsarbetet i er församling
 - a) Finns det något speciellt som du tycker är roligt eller gör så att du mår bra?
7. Skriv stort orden synd, skuld och skam. Skriva ner tre saker för varje ord på t.ex. menti.com
 - (a) vill någon berätta om varför den skrivit det den skrivit?
(Försök med följdfrågor få reda på hur de definierar orden synd, skam och skuld)
8. När du ser orden och det som står på t.ex. menti.com, vilket ord tror du är mest intressanta för kyrkan/ vilket ord relaterar ni till kyrkan?
9. När du tänker på en ungdoms välbefinnande vilket ord bekymrar dig då mest?
10. Be dem berätta någonting från ungdomsarbetet som är relaterat till dessa ord-

Intervjuaren läser: berättelsen om den förlorade sonen. Luk 15:11-32

11. Reflektera över berättelsen om den borttappade sonen

- (a) Hur handlar historien om synd, skuld och skam?
- (b) Utmanar berättelsen dig?
- (c) Varför tror du denna berättelse ofta används i undervisning i ungdomsarbete?

12. Vilket är kyrkans viktigaste budskap?
13. Finns det någonting man inte får diskutera om eller ifrågasätta i kyrkan?
14. Korset är en synlig symbol för den kristna tron, vad tänker du på när du ser det?
15. Finns det något som du inte uppfattar som synd, men som i kyrkan kan ses som en synd?
18. Bidrar kyrkan till att ungdomar känner synd, skuld och skam?
(a) Om svar JA, vad eller vilka situationer?
19. Tror du att kyrkan kan hjälpa människor som skäms?
20. Varför korsfästes Jesus och varför dog Jesus på korset?
(a) Varför tror du vi känner skam om Jesus dog för att vi skulle få alla synder förlåtna?
21. Vem är Gud? Vilka av dessa beskrivningar av Gud är bäst för dig
(a) Ha med olika kort med far, mor, förälder, vän, herre, kung, tjänare, domare, härskare, hönsmor, makt, ljus, barn
22. Vad tror du de flesta ungdomar kämpar med eller känner är svårt i sina liv?
a) Det yttre (Kläder, skor, utrustning, utseende)
b) Att vara den du är när du är med andra
c) Prestationspress i skolan på andra håll
d) Relationer
e) Ensamhet
f) Mobbning
g) Självskadebeteende
h) Missbruk
i) Svåra hemförhållanden
j) Sociala medier
k) Pojk-, flickvän eller partner
23. Om du skulle ge råd till kyrkan, vad skulle det då vara?